

Kriminalisering av forberedelseshandlinger

Jeg tenker, derfor straffefølges jeg!

Kandidatnummer: 627

Veileder: Cecilie Gulnes

Leveringsfrist: 25.11.2007

Til sammen 17900 ord

19.11.2007

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING.....</u>	<u>1</u>
1.1	Tema	1
1.2	Straffbarhetsvilkår	1
1.3	Historikk - bakgrunn og begrunnelse	2
1.4	Rettskildebildet	6
1.5	Det videre opplegg	7
<u>2</u>	<u>DEFINISJON AV FORBEREDELSESHANDLING</u>	<u>8</u>
<u>3</u>	<u>FORBEREDELSESEDELIKT I STRAFFELOVEN</u>	<u>9</u>
3.1	Innledning	9
3.2	Lovgivningsteknikker.....	10
3.3	Formelle og materielle forberedelsesdelikt	10
3.4	Typer forberedelsesdelikt	11
<u>4</u>	<u>PERSPEKTIV – PRE-AKTIV STRAFFERETT.....</u>	<u>13</u>
<u>5</u>	<u>MEDVIRKNING OG FORSØK</u>	<u>15</u>
5.1	Forsøk	15
5.1.1	Generelt om forsøksansvaret	15
5.1.2	Forsøkets nedre grense	16
5.1.3	Forholdet mellom forberedelse og forsøk.....	18

5.2	Medvirkning	19
5.3	Forsøk på medvirkning og medvirkning til forsøk	21
6	<u>PRINSIPIELLE SPØRSMÅL – RETTSPOLITISKE DILEMMAER</u>	22
6.1	Grunnkrav til kriminalisering	22
6.2	Legalitetsprinsippet	25
6.2.1	Legalitetsprinsippetets klarhetskrav	25
6.2.2	Utforming av forberedelsesdelikt	28
6.2.3	Kriminalisering av dagligdagse handlinger	30
6.2.4	Økt subjektivisering av straffansvaret	31
6.3	Uskyldspresumpsjonen	33
6.4	Respekt for privatlivet	36
6.5	Bruk av tvangsmidler og domstolskontroll	39
7	<u>STRAFFELOVEN § 201A – Å MØTE ET BARN MED FORSETT OM Å BEGÅ SEKSUELT OVERGREP</u>	43
7.1	Innledning	43
7.2	Avgrensing	45
7.3	Engelsk rett	45
7.3.1	Det engelske straffedeliktet	45
7.3.2	Bestemmelsens bakgrunn	46
7.3.3	Bestemmelsens innhold	46
7.4	Norsk rett	47
7.4.1	Det norske straffedeliktet.....	47
7.4.2	Bestemmelsens bakgrunn	47
7.4.3	Bestemmelsens anvendelsesområde	48
7.4.4	Bestemmelsens innhold	49

7.4.4.1	Den objektive gjerningsbeskrivelsen.....	49
7.4.4.1.1	Tidspunktet for straffansvarets inntreden	49
7.4.4.1.1.1	Kontaktetableringen	50
7.4.4.1.1.2	Å reise for å møte barnet	51
7.4.4.1.1.3	Kommet frem til møtestedet eller et sted dette kan iakttas.....	52
7.4.4.1.1.4	Forsøk	53
7.4.4.1.2	Avtalt et møte	54
7.4.4.1.2.1	Krav til avtalen.....	54
7.4.4.1.2.2	Krav til forutgående kontakt?.....	55
7.4.4.1.3	Fornærmedes alder	56
7.4.4.2	Skyldkravet	57
7.4.4.2.1	Forsett i forhold til handlingen	57
7.4.4.2.2	Handlingens subjektive overskudd.....	57
7.4.4.2.3	Uaktsomhet i forhold til barnets alder	58
7.4.4.3	Straffebortfall ved jevnbyrdighet	59
7.4.4.4	Straffen.....	59
7.4.5	Kriminalisering av ond hensikt?	60

8 AVSLUTTENDE BEMERKNINGER.....63

9 KILDER.....66

Lover66

Forarbeider66

Rettspraksis68

Litteratur69

Juridiske artikler69

Elektroniske dokumenter.....70

Øvrige kilder71

1 Innledning

1.1 Tema

I oppgaven drøftes utvalgte rettslige spørsmål som oppstår i forbindelse med kriminalisering av forberedelseshandlinger. I utgangspunktet er forberedelseshandlinger straffrie etter norsk rett, med mindre de er gjort straffbare i egne forberedelsesdelikt. I de siste årtiene har stadig flere forberedelseshandlinger blitt kriminalisert, slik at det pågår en debatt om hvor tidlig i handlingsrekken en gjerningsperson bør kunne straffes. Grunnen til at jeg valgte dette temaet er at jeg finner det interessant og at det er et aktuelt tema innenfor strafferetten. Dessverre er det ikke innenfor oppgavens omfang anledning til å behandle alle spørsmål som reises. Jeg vil hovedsakelig behandle materiell strafferett, slik at prosessuelle spørsmål bare blir behandlet for å belyse enkelte spørsmål. Jeg har valgt først å drøfte generelle problemstillinger for deretter å illustrere med strl. § 201a.

1.2 Straffbarhetsvilkår

En gjerningsperson må oppfylle fire straffbarhetsvilkår for å kunne straffes. Handlingen må omfattes av den objektive gjerningsbeskrivelsen (lovskravet), det må ikke foreligge noen objektive straffrihetsgrunner, gjerningspersonen må ha utvist tilstrekkelig grad av skyld og han må være tilregnelig.¹

Felles for alle straffebud er at samtlige straffbarhetsvilkår må være oppfylt på gjerningstidspunktet. Drøftelsen vil vise at det ikke kreves like mye av den ytre handlingen ved forberedelsesdelikt som ved tradisjonelle straffebud. Samtidig som det lempes på kravet til den straffbare handling, skjerpes kravet til skyld. I det følgende vil det fokuseres

¹ Nærmere om de fire straffbarhetsvilkår i Andenæs I side 101 flg. og Eskeland side 181 flg..

på de straffbarhetsvilkår som reiser særegne spørsmål i forbindelse med forberedelseshandlinger.

1.3 Historikk - bakgrunn og begrunnelse

Kriminalisering av forberedelseshandlinger er ikke noe nytt fenomen. Allerede i 1885 kom Straffelovkommisjonen til at det ikke burde innføres et eget straffebud for forberedelseshandlinger, men kun gjøre enkelte forberedelseshandlinger til egne straffebud.² Dermed var rettsstillingen lagt for norsk rett – rent forberedende handlinger skulle være straffrie.

I dag er utgangspunktet fremdeles det samme, men forberedelsesansvarets rekkevidde har blitt betydelig utvidet. Den siste utredningen ble foretatt av professor Erling Johannes Husabø i 1998.³ Han konkluderte med at rene forberedelseshandlinger bør forbli straffrie noe lovgiver sluttet seg til.⁴ Siden den nye straffelovens alminnelige del er vedtatt, er det liten grunn til å tro at det i den nærmeste fremtid vil bli innført et allment forberedelsesansvar i norsk rett.⁵ Hvorvidt rent forberedende handlinger kan belegges med straff, beror på en tolkning av det enkelte straffebud. De lege lata er det opp til lovgiver i utformingen av det enkelte straffebud å vurdere om forberedelseshandlinger bør kriminaliseres.

Den materielle strafferett har de siste tiårene vært preget av økende kriminalisering av forberedelseshandlinger. I 1902 kriminaliserte straffeloven hovedsakelig forberedelseshandlinger som kunne true rikets sikkerhet.^{6,7} Årsaken var at det her ble

² S.K.M. 1896 s. 90.

³ Avgitt den 03.07.98. Utredningen er gjengitt i NOU 2002:4 side 90 – 98 og i helhet inntatt i del 3 i boken "Straffansvarets periferi".

⁴ NOU 2002:4 side 98 og Ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 104.

⁵ Lov av 20. mai 2005 nr 28 (heretter ny straffelov).

⁶ Lov av 22.mai 1902 nr 10 (heretter strl.).

⁷ Strl. kap 8 og 9.

ansett viktig å komme den alvorlige kriminaliteten i forkjøpet. F.eks. er det etter strl. § 91 straffbart å sette seg eller andre i besittelse av en forsvarshemmelighet. Straffeloven rammet videre forberedelser til andre alvorlige forbrytelser som strl. § 159 om å inngå forbund om visse allmennfarlige handlinger og å inngå forbund om ran i strl. § 269. Først i 1999 ble det straffbart å inngå drapsforbund jf. strl. § 233a. Utviklingen har medført at skillet mellom ”rikets sikkerhet” og andre straffebud er mindre markert. I dag handler det om å verne samfunnet mot farer ikke mot fiendtliginnstilte stater.⁸

Strafferetten er dynamisk slik at den kan tilpasses det nye samfunnet den skal fungere i. Internasjonalisering har medført en økning av organisert kriminalitet og moderne teknologi utsetter daglig samfunnet for nye trusler. F.eks. er det innført straffebud som rammer forberedelser til terrorhandlinger i kjølevannet av 11. september 2001.⁹ Tendensen går i retning av å kriminalisere konkrete handlinger som typisk kan representere en spire til mer alvorlig kriminalitet. Slik sett kan enkelte dagligdagse handlinger bli kriminalisert som et forebyggende tiltak.¹⁰

Det er ikke tegn til at kriminalisering av forberedelseshandlinger har stoppet opp. Det ferskeste forberedelsesdeliktet er strl. § 201a, som kriminaliserer det å møte et barn med forsett om å begå seksuelt overgrep. Lovavdelingen arbeider for tiden med lovtiltak mot datakriminalitet som går langt i å kriminalisere forberedelse til ulike former for datakriminalitet.¹¹ Dette forslaget vil ikke bli behandlet i det følgende da jeg har valgt å behandle strl. § 201a.

Det kan stilles spørsmål om hvorfor forberedelseshandlinger bør kriminaliseres. En kriminalisering innebærer at gjerningspersonen kan straffes for en handling som ennå kan

⁸ TfS nr.1 2003 side 101-102.

⁹ Strl. §§ 147a og 147b.

¹⁰ TfS nr.1 2003 side 99.

¹¹ NOU 2007:2.

ha langt igjen før en skadefølge inntreer og er således en utvidelse av straffansvaret tidsmessig.

En begrunnelse er at straffeloven må endres som følge av den generelle utviklingen i samfunnet. På den måten viser lovgiver at ikke alle typer atferd aksepteres. Særlig trusselen fra den organiserte kriminaliteten setter strafferetten i nytt lys. Dette var hovedårsaken til at Nederland gjorde forberedelser til forbrytelser som kan medføre mer enn 8 års fengsel straffbart.¹² I Norge ble det straffbart å inngå forbund om å begå alvorlige straffbare handlinger som ledd i organisert kriminalitet jf. strl. § 162c.¹³ Organisert kriminalitet representerer generelt en større trussel mot samfunnet enn forbrytelser som blir planlagt og utført av enkeltpersoner.¹⁴ En årsak er at kriminaliteten blir bedre forberedt og utført med større innsikt og innsats. En annen at gruppens medlemmer blir bundet til hverandre slik at det blir vanskeligere å trekke seg fra planene. Kriminaliteten blir vanskeligere å bekjempe, både ved at miljøene er lukket og ofte grenseoverskridende og ved at det praktiseres en hard indre justis. Ofte er det ingen tradisjonell fornærmet som oppdager og anmelder forholdet. Kriminaliteten blir enklere å skjule noe som stiller politiet overfor nye utfordringer.¹⁵ Retten kan få vanskeligheter med å basere seg på vitneforklaringer.¹⁶ Ved at straffansvaret inntreer idet øyeblikk forbundet er inngått, håper lovgiver at kriminaliteten kan bekjempes før den har utsatt samfunnet for skade.

En annen begrunnelse er prevensjon.¹⁷ Ved at forberedelseshandlinger kriminaliseres, er det ønskelig at straffetrusselen får den enkelte til å avstå fra straffbare handlinger. Stor allmennpreventiv virkning oppnås trolig ikke ved å kriminalisere forberedelseshandlinger.

¹² Husabø side 356-357.

¹³ Bestemmelsen gjennomfører FN's konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet art 5. Se Ot.prp.nr.62 (2002-2003) side 95.

¹⁴ Husabø side 371.

¹⁵ Innst.O.nr.118 (2002-2003) side 4.

¹⁶ Innst.O.nr.118 (2002-2003) side 6.

¹⁷ Nærmere om prevensjon i Andenæs I side 81 flg.

Når grunndeliktet ikke skremmer gjerningspersonen, vil trolig ikke et forberedelsesansvar gjøre det. For den som planlegger et ran, har selve ransbestemmelsen liten avskrekkende effekt. Gjerningspersonen blir trolig ikke ytterligere skremt av å kunne bli straffet på et tidligere tidspunkt. Oppdagelsesrisikoen er lav ved rene forberedelseshandlinger, noe som ikke bidrar til at allmennprevensjonen opprettholdes. Derimot kan forberedelsesdeliktet bidra til å styrke inntrykket av at dette er handlinger som samfunnet ser svært alvorlig på.¹⁸

Individualpreventivt kan forberedelsesdelikt ha mer for seg. Ikke minst ved at planene effektivt stanses og ved en eventuell frihetsberøvelse forhindrer siktede i å foreta andre eller lignende forbrytelser i et begrenset tidsrom. Tidlig kontakt med politiet vil ikke alltid medføre at planene blir lagt til side. Profesjonelle forbrytere får erfaring med politiet slik at de neste gang går mer profesjonelt til verks. Men det kan tenkes at gjerningspersonen under forberedelsen av hovedforbrytelsen begår en egen kriminell handling, f.eks. bærer kniv på offentlig sted, og dermed kan det legges en (foreløpig) stopper for planene.¹⁹

Allmennpreventivt kan det i forhold til det lovlydige publikum virke desillusjonerende dersom forberedelser til forbrytelser blir oppdaget og ikke straffet. På den ene siden gis inntrykk av at handlingen ikke var så farlig slik at allmennprevensjonen av grunndeliktet svekkes. På den andre siden kan det virke støtende på den allmenne rettsfølelse å la forberedelsene gå fri for straff, særlig når forberedelsen fremstår som spesielt farlig og i det ytre er preget av et forbrytersk formål. Trolig er det årsaken til at straffeloven i slike tilfeller har egne forberedelsesdelikt.²⁰

En tredje begrunnelse er behovet for bruk av tvangsmidler på forberedelsesstadiet.²¹ Når straffansvaret utvides, blir samtidig politiets fullmakter utvidet, slik at tvangsmidler kan tas

¹⁸ Husabø side 372.

¹⁹ Husabø side 372-373.

²⁰ Husabø side 373.

²¹ I oppgaven brukes begrepet tvangsmidler i en vid betydning, slik at også utradisjonelle etterforskningsmetoder omfattes.

i bruk på et tidligere tidspunkt.²² Ved bruk av f.eks. kommunikasjonskontroll kan politiet få informasjon om andre forhold enn det mistanken gjelder. Slik overskuddsinformasjon kan være opplysninger om forberedelser til andre forbrytelser.²³ En utvidelse av metodebruken kan bidra til avsløring av flere straffbare forhold på forberedelsesstadiet. Bruk av tvangsmidler har også negative sider, så isolert sett begrunner ikke det kriminalisering av forberedelseshandlinger.²⁴

1.4 Rettskildebildet

Lovens ordlyd tillegges stor vekt og det tas utgangspunkt i en naturlig språklig forståelse av straffebudets innhold. I strafferetten er en på legalitetsprinsippets område slik at rettsgrunnlaget bør være klart, forutsigbart og tilgjengelig. Siden mange av bestemmelsene er av nyere dato, gjør dette seg særlig gjeldende.

Forarbeidene til mange av bestemmelsene er relativt grundige og forarbeidene får en sentral rolle i rettskildebildet. Siden utformingen av flere av forberedelsesdeliktene har vært vanskelige, tilsier hensynet til lojalitet overfor lovgiver at uttalelser og vurderinger i forarbeidene tillegges vekt.

Det er begrenset med rettspraksis tilknyttet mange av forberedelsesdeliktene. Få forberedelseshandlinger blir oppdaget og de som blir oppdaget er ofte vanskelige å bevise. Dette medfører at relativt få saker havner i domstolene. Forarbeidene får dermed en mer fremtredende plass enn de normalt har.

²² Husabø side 374.

²³ Problemstillinger bruk av overskuddsinformasjon reiser, vil ikke bli nærmere behandlet i oppgaven.

²⁴ Se kapittel 6.5.

Forberedelsesansvaret er lite behandlet i juridisk teori, men etter at forskningsgruppen ”Pre-aktiv strafferett” startet i Bergen, har teorien bidratt med mer.²⁵ Derimot er denne rettskildedefaktoren av mer begrenset vekt.

Noen av forberedelsesdeliktene er et resultat av Norges folkerettslige forpliktelser. For å harmonisere norsk rett med konvensjonene, kan det bli nødvendig å tolke bestemmelsene utvidende for å oppfylle forpliktelsen. Dette er f.eks. aktuelt ved terrorbestemmelsene.

Reelle hensyn har også sin plass i rettskildebildet. Med reelle hensyn forstås verdier som kan eller skal legges vekt på for å komme frem til et godt resultat.²⁶ Reelle hensyn har generelt sentral betydning når grensen mellom den straffbare og straffrie atferd skal trekkes.²⁷ Ved forberedelseshandlinger har lovgiver ofte foretatt en avveining av de reelle hensyn som gjør seg gjeldende. Særlig betydning har individets rettssikkerhet, handlingens straffverdighet og prevensjon.

1.5 Det videre opplegg

Kapittel 2 gir en definisjon av forberedelseshandlinger. Kapittel 3 foretar en gjennomgang av de ulike måtene forberedelsesdelikt er gjennomført på i straffeloven.

Kapittel 4 behandler perspektivet pre-aktiv strafferett.

Selv om kriminalisering av forberedelseshandlinger står i fokus, er det nødvendig å kartlegge hvor langt ansvaret for forsøk og medvirkning rekker, siden forberedelse kan rammes av disse ansvarsformene. Dette blir gjort i kapittel 5.

Når stadig flere forberedelseshandlinger blir kriminalisert, stilles samfunnet overfor nye utfordringer. En rettspolitisk drøftelse foretas i kapittel 6.

²⁵ http://www.jur.uib.no/ansatte/joreh/Temasider/Temaside_3.html

²⁶ Eskeland side 130.

²⁷ TfR 2000 side 525 flg.

Oppgaven avrundes med kapittel 7 hvor jeg vil eksemplifisere noe av det som er drøftet i oppgaven gjennom strl. § 201a.

2 Definisjon av forberedelseshandling

Det kan sondres mellom tre stadier i realiseringen av det forbryterske forsett: straffri forberedelse, straffbart forsøk og fullbyrdet forbrytelse.²⁸ Selv om rettstilstanden for forberedelsesansvaret har stått uendret over flere århundre, har verken straffeloven eller forarbeidene noen definisjon av forberedelseshandlinger. Definisjonen må utledes fra de øvrige rettskildefaktorer.

Etter en naturlig språklig forståelse har ”forberedelse” en vid betydning. Borgerne anser ofte all aktivitet som er rettet mot et mål som forberedelse selv om målet ennå ikke er oppnådd. Slik sett omfattes alle handlinger som ligger forut for selve forbrytelsen. På grunn av avgrensningen mot forsøk, benytter strafferettslig terminologi en snevrere betydning. Strafferettslig er forberedelseshandlinger handlinger som tidsmessig skjer før et straffbart forsøk foreligger.

Forberedelseshandlinger må skilles fra handlinger som verken utgjør forberedelse eller forsøk. Når sagt alle handlinger kan lede til noe straffbart. Det å sette seg i en bil kan anses som en forberedelseshandling, i hvert fall dersom det gjøres i beruset tilstand. Derfor er det ikke nok å se på den objektive handlemåten, også den subjektive innstillingen må tas i betraktning. Setter gjerningspersonen seg i bilen for å holde varmen, er det straffritt, men ikke dersom han gjør det for å kjøre hjem. Også ved forberedelseshandlinger stilles det krav om fullbyrdelsesforsett, men det kreves ikke nødvendigvis en bestemt hensikt.

²⁸ TfS nr.2 2003 side 229.

Videre må definisjonen presiseres for medvirkningstilfellene, for det som anses som forsøk for en, kan anses som forberedelse for en annen. Sitter to kamerater og chatter med mindreårige, kan den som reiser med forsett om å begå et seksuelt overgrep straffes for forsøk, mens den uvitende som blir med på reisen er på det straffri forberedelsesstadiet.²⁹ Det avgjørende blir om gjerningspersonen selv har overskredet forsøkets nedre grense. Medvirkeren må ha forsett, men det trenger ikke dekke at han selv skal utføre handlingen. Det er tilstrekkelig at det omfatter at andre skal stå for eller være med på utførelsen av forbrytelsen.

Etter disse presiseringene kan en forberedelseshandling defineres som ”ei handling som er gjort med forsett om anten åleine, saman med andre eller ved hjelp av andre å fullføra eit brotsverk, men utan at handlemåten har kome langt nok til at det utgjør eit straffbart forsøk for denne deltakaran sin del”.³⁰ En forberedelseshandling er en handling som blir gjort med fullbyrdesforsett for å forberede en forbrytelse, men som ennå ikke utgjør et straffbart forsøk.³¹

3 Forberedelsesdelikt i straffeloven

3.1 Innledning

Det er i stor grad et lovgivningspolitisk spørsmål hvilket tidspunkt i realiseringen av det forbryterske forsett loven skal rette seg mot. Lovgiver har gjort enkelte forberedelseshandlinger straffbare som *delictum sui generis*, dvs. til en forbrytelse i seg

²⁹ Medvirkning til grooming er straffbart etter strl. § 205.

³⁰ Husabø side 307.

³¹ TfS nr.1 2003 side 99.

selv.³² Ofte er det handlinger av særlig farlig karakter og som i det ytre bærer mer eller mindre preg av det forbryterske formål.

Begrepet ”forberedelsesdelikt” kan i seg selv virke selvmotsigende, for i det øyeblikk forberedelseshandlingen er gjort straffbar er den per definisjon ikke lenger en forberedelseshandling. Når forberedelseshandlingen er gjort til en egen forbrytelse, bedømmes den som enhver annen forbrytelse.³³ Jeg velger å kalle handlingene for forberedelseshandlinger og straffebedene for forberedelsesdelikt for å få frem skillet mot tradisjonelle straffebed.

3.2 Lovgivningsteknikker

Kriminalisering av forberedelseshandlinger kan utfordre lovgivningsteknikken. Lovgiver har hovedsakelig tre muligheter.³⁴ Den objektive gjerningsbeskrivelsen kan beskrives som en forberedelseshandling, som strl. § 174 om den som ”eftergjør gangbare Penge”. En annen mulighet er å angi uttrykkelig hvilke straffebed som også er straffbare på forberedelsesstadiet. Dette kan gjøres enten for hele loven eller i de aktuelle kapitlene som strl. § 94 om å inngå forbund om å utføre en av de nærmere oppregnede forbrytelsene i straffeloven kapittel 8. Endelig kan det innføres et allment forberedelsesdelikt i den alminnelige del tilsvarende forsøk i strl. § 49. Hovedsakelig benyttes den første teknikken og departementet avviste teknikk nummer tre i arbeidet med ny straffelov.³⁵

3.3 Formelle og materielle forberedelsesdelikt

Sondringen mellom formelle og materielle forberedelsesdelikt fremgår ikke av loven, men er trukket opp i teorien.³⁶ I oppgaven behandles hovedsakelig de formelle.

³² Andenæs I side 351.

³³ Andenæs I side 352.

³⁴ Brev av 27. mai 1997 fra Straffelovkommisjonen.

³⁵ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 104.

³⁶ Husabø side 314 flg.

Retter straffebudet seg mot forberedelseshandlinger til en annen konkret forbrytelse kalles det formelt forberedelsesdelikt.³⁷ Det er likegyldig om referansen til grunndeliktet er inntatt i skyldkravet, som strl. § 159 om å inngå forbund om å utføre en av de nevnte forbrytelsene eller i gjerningsbeskrivelsen, som strl. § 140 om å oppfordre andre til å begå straffbare handlinger.

Er forberedelseshandlingen kriminalisert løsrevet fra en eventuell senere handling foreligger et materielt forberedelsesdelikt.³⁸ De handlingene som ofte rammes, innebærer ikke i seg selv fare eller skade, men kan medføre at skade eller fare vil inntre. F.eks. er det sjelden farlig eller skadelig å bære kniv på offentlig sted. Men har gjerningspersonen kniven på seg, kan den lettere anvendes og det kan medføre fare eller skade. Ofte er materiell forberedelsesdelikt forseelser som strl. § 353 om å ta seg inn på forbudt område, men det er ikke alltid tilfelle som f.eks. strl. § 152a om uforsvarlig omgang med radioaktivt materiale.

3.4 Typer forberedelsesdelikt

Forberedelsesdeliktene i straffeloven kan inndeles i fire hovedgrupper.

En hovedgruppe rammer den som *veileder om eller oppfordrer til forbrytelser*. Her kan nevnes strl. §§ 86, 94, 104, 134, 135, 136, 140 og 160. Disse rammer ofte ensidige handlinger som kan medføre at samfunnet utsettes for fare eller skade dersom de blir tatt til følge.

En annen hovedgruppe omfatter *kriminelle og samfunnsskadelige organisasjoner* som strl. §§ 86 nr.5, 104a og 330. Hovedsakelig er dette kriminalisert fordi det kan utgjøre en

³⁷ Husabø side 314-315.

³⁸ Haugland side 15.

trussel mot samfunnsfreden, slik at politiet får hjemmel til å bruke tvangsmidler for å kunne forebygge farer. Dette er bl.a. aktuelt for medlemmer av MC-miljøer.

Straffeloven har bestemmelser som rammer *konkrete fysiske forberedelseshandlinger* som §§ 91, 147a, 161, 177, 185, 186, 269 og 352a. Inn under denne gruppen faller strl. § 201a, og jeg henviser til drøftelsen i kapittel 7.

Den fjerde gruppen er psykiske forberedelsesdelikter som kriminaliserer det å *inngå forbund* om å utføre en bestemt type forbrytelse. Disse forberedelsesdeliktene forekommer hyppig i straffeloven som §§ 94, 159, 162c, 223, 225, 233a, 269 og 318. Med ”forbund” menes å inngå en avtale med et bestemt forbrytersk formål. Jeg vil behandle to spørsmål i forbindelse med forbundsdeliktene.

Det første spørsmålet er om avtalen rammes av ansvaret for psykisk medvirkning. Bli handlingen fullbyrdet, kan normalt de som var med på avtalen straffes for psykisk medvirkning. Bli ikke handlingen utført eller forsøkt utført, kan det allikevel foreligge et straffbart medvirkningsansvar. Medvirkningsansvaret beror på om den enkelte avtalepart skulle utføre flere handlinger. Først når medvirkningsansvaret ikke kan anvendes, får forbundsdeliktene selvstendig betydning.³⁹

Det andre spørsmålet er om forbundsdeliktene kan anvendes i konkurrans med fullbyrdelse av eller forsøk på grunddeliktet. Husabø mener nei og legger avgjørende vekt på at formålet med reglene er å ramme tilfeller som ikke kommer så langt som til forsøk.⁴⁰ Realiseres avtalen kan gjerningspersonen straffes etter grunddeliktet og dermed vil det være mindre behov for å kunne straffe på et tidligere tidspunkt. For dette syn taler også at forsøk i de fleste tilfeller blir konsumert av fullbyrdelse. Men dersom det ikke er samsvar mellom det avtalte og det fullførte, vil det være plass til et selvstendig forberedelsesansvar. Omfatter avtalen noe vesentlig mer eller annet bør reglene kunne anvendes i konkurrans.

³⁹ Husabø side 317.

⁴⁰ Husabø side 317.

Dette syn støttes av Rt.1968s.486. Anvendes ikke bestemmelsene i konkurranseloven, åpner de vide strafferammene for at det kan anses som et straffskjerpene moment at handlingen ble avtalt på forhånd.

4 Perspektiv – pre-aktiv strafferett

Siden stadig flere forberedelseshandlinger blir kriminalisert, kan det antyde at strafferetten endrer karakter. De tradisjonelle straffebudene straffer gjerningspersonen etter at den straffbare handling er begått. Gjerningspersonen blir straffet etter voldtekten, ranet osv. Ved forberedelsesdeliktene inntreer den straffbare handling på et tidligere tidspunkt.⁴¹ Politiets oppgave er ikke bare å etterforske kriminelle handlinger, men også oppdage og avverge kriminaliteten på et begynnende stadium.⁴² Dette kan indikere at strafferetten går fra å være re-aktiv⁴³ til å bli pre-aktiv.⁴⁴

Den pre-aktive strafferetten fremtrer hovedsakelig på tre områder: ved materielle straffebud,⁴⁵ etterforskning og sanksjonering.

For at kriminaliseringen skal være effektiv må overtredelser oppdages.⁴⁶ Iverksettes etterforskningsskritt for å oppdage overtredelser av forberedelsesdelikt, vil etterforskningen være pre-aktiv i forhold til det primære mål å forhindre farlige eller skadelige

⁴¹ TfS nr.1 2003 side 98.

⁴² Se politiloven § 2 nr.2.

⁴³ ”Re” er en latinsk forstavelse som indikerer noe tilbakeskuende.

⁴⁴ ”Pre” er en latinsk forstavelse som benyttes for å indikere noe som tilhører en startfase eller kommer i forkant av noe annet.

⁴⁵ Se kapittel 3.

⁴⁶ Haugland side 15.

handlinger.^{47,48} Det avgjørende er om forberedelseshandlingen blir oppdaget på et så tidlig tidspunkt at prevensjonen ivaretas. Politiet kan f.eks. ikke ransake en tilfeldig person for å undersøke om han har sprengstoff på seg. For å effektivisere etterforskningen blir inngripende etterforskningsmetoder akseptert og tatt i bruk, som f.eks. kommunikasjonskontroll.⁴⁹ Ved f.eks. å forby kniv på offentlig sted, får politiet et virkemiddel til å forebygge voldskriminalitet. Mer inngripende tvangsmidler som teknisk sporing, gir politiet hjemmel til å overvåke mistenkelige personer og miljøer. Ved at politiets hjemler utvides blir det en sammenheng mellom straffebud og etterforskningsmetode.

Den pre-aktive kriminaliseringen medfører muligheter for pre-aktiv sanksjonering, dvs. at gjerningspersonen kan bli straffet på et tidligere tidspunkt i handlingsrekken enn tradisjonelt. Denne sanksjoneringen innebærer både en pre-aksjon i forhold til målet om å hindre at f.eks. bakteriologiske substanser utvikles⁵⁰ og som en re-aksjon for overtredelse av den allerede utførte handling.⁵¹ Berøves gjerningspersonen friheten oppnås en effektiv uskadeliggjøring av ham for en periode.⁵² Båndlegging av økonomiske verdier kan være effektivt for å forhindre finansiering av terrorvirksomhet.⁵³

⁴⁷ Lov av 22.mai 1981 nr.25 (heretter strpl.).

⁴⁸ Strpl. § 226 første ledd litra c.

⁴⁹ TfS nr.1 2003 side 99.

⁵⁰ Strl. § 153a.

⁵¹ Haugland side 15.

⁵² TfS nr.1 2003 side 100.

⁵³ Strpl. § 202d.

5 Medvirkning og forsøk

5.1 Forsøk

5.1.1 Generelt om forsøksansvaret

Etter strl. § 49 er forsøk på forbrytelser straffbart. Forsøk på forseelser er derimot straffritt slik at også forberedelse til forseelser må anses straffritt. Så lenge forsøk er straffbart, er det forsøkets nedre grense som avgjør når i handlingsrekken forsøksansvaret inntreer. Kun hovedpunktene om forsøksansvaret blir behandlet for å skissere sammenhengen med forberedelsesansvaret.⁵⁴

Gjerningspersonen kan bare straffes dersom han handlet med fullbyrdelsesforsett dvs. at han i gjerningsøyeblikket hadde forsett om å fullføre den straffbare handlingen. Dette følger av formuleringen ”tilsigtedes”. I Rt.1995s.1738 uttaler Høyesterett at det forelå fullbyrdelsesforsett siden gisseltakeren hadde tatt endelig beslutning om å drepe. Videre uttales at grensen mellom straffri forberedelse og straffbart forsøk i alminnelighet må være overskredet når en gjerningsmann er kommet så langt som å holde en skarpladd pistol mot offerets hode.

Forberedelsesdeliktene krever også fullbyrdelsesforsett slik at den nærmere grensen beror på hvor langt i handlingsrekken gjerningspersonen er kommet i å sette forsett ut i live. Rent ytre observasjoner gir ikke sikre holdepunkter for hvor nært gjerningspersonen er kommet handlingens fullbyrdelse. Det avgjørende blir hva gjerningspersonen hadde tenkt å gjøre videre, nærmere bestemt gjerningspersonens konkrete gjennomføringsplan.⁵⁵ Grensen vurderes ut fra hva som er gjort og hva som gjenstår av planen. Ikke alle gjerningspersoner har en gjennomføringsplan. Enkelte handler f.eks. i affekt slik at mangelen på tanker medfører at den kriminelle situasjonen oppstår. I slike tilfeller kan ikke forsettskravet vurderes opp mot planen slik at retten på vanlig måte må vurdere om det

⁵⁴ Nærmere redegjørelse i Husabø del 2.

⁵⁵ Husabø side 309.

foreligger fullbyrdelsesforsett. Men gjerninger som begås i affekt er ikke de som forberedelsesdeliktene tar sikte på å ramme.

5.1.2 Forsøkets nedre grense

Vurderingstemaet ved forsøkets nedre grense er hvor langt gjerningspersonen må være kommet i handlingsrekken som kan lede frem til fullbyrdet handling.

Ved følge- og faredelikter er handlingen fullbyrdet når følgen eller faren faktisk er inntrådt. Er ikke følgen inntrådt, vil det forligge forsøk når gjerningspersonen har gjort det som er nødvendig for at følgen eller faren skal inntre dersom intet nytt kommer til. Er den aktuelle handlingen av aktiv karakter blir forsøkets nedre grense et spørsmål om hvor nær – i tid, rom og mentalt – gjerningspersonen må være kommet den fullbyrdede handling.⁵⁶

Etter ordlyden i § 49 trekkes den nedre grense når ”der er foretaget Handling, hvorved dens Udførelse tilsigtedes paabegyndt”. Ordlyden gir liten veiledning slik at grensen trekkes ved avveining av andre rettskildefaktorer. Etter forarbeidene er ordet ”Udførelse” valgt for å trekke en grense mot handlinger som bare er av forberedende karakter.⁵⁷ Alt som skjer forut for selve forbrytelsen kan anses som forberedelser slik at denne uttalelsen gir liten hjelp. Hagerup mente at det avgjørende var ”om handlingen, naar den forbryderske virksomhed sees i sin sammenhæng og i lys af samtlige ledsagende omstændigheder, give tilkjende, at gjerningsmanden nu gaar lige løs paa et forbrydersk maal”.⁵⁸ Andenæs la til grunn at ”[G]jerningsmannens opptreden må vise at nå er forberedelsen og overveielsernes tid forbi, nå skrider han til verket”.⁵⁹ Fra teorien kan det sluttet at det foreligger en straffri forberedelseshandling frem til gjerningspersonen har tatt endelig

⁵⁶ Eskeland side 213.

⁵⁷ S.K.M 1896 side 90.

⁵⁸ Hagerup side 185.

⁵⁹ Andenæs I side 347.

standpunkt og akter å påbegynne selve forbrytelsen. Forarbeider og juridisk teori tilsier at bestemmelsen bør tolkes utvidende.

Eskeland mener at forsøkets straffbarhet avhenger av en vurdering av om atferden er tilstrekkelig straffverdig til å være straffbar overtredelse av det aktuelle straffebud.⁶⁰ Ved vurdering av straffverdigheten må det for det første legges vekt på de ytre forholdene. Har f.eks. gjerningspersonen lagt seg i skjul? Men samtidig må det legges vekt på om han har tenkt å gjennomføre en bestemt forbrytelse. Som sagt kreves at gjerningspersonen har fullbyrdesforsett, slik at gjerningspersonen må ha lagt seg i skjul for å kunne sprengte den amerikanske ambassaden. Det antas å være straffverdig å anskaffe sprengstoff til terrorhandlinger, men er det så straffverdig at man kan dømmes for forsøk?⁶¹ Desto nærmere gjerningspersonen er fullbyrdelsen, desto mer straffverdig bedømmes handlingen, slik at det vil være rimelig å dømme vedkommende etter terrorbestemmelsen. Dette sier ikke hvor grensen konkret går, det må avgjøres i hvert enkelt tilfelle.

Straffverdigheten av en og samme handling kan være forskjellig i forhold til ulike straffebud. Høyesterett har lagt til grunn at en og samme handling kan være straffbart forsøk i relasjon til et straffebud og straffri forberedelse i relasjon til et annet. Forarbeidene illustrerer dette med et eksempel fra fransk rettspraksis.⁶² Det å klatre oppover en stige for å gå gjennom et vindu for å stjele blir ansett som forsøk på tyveri. Klatrer man opp for å ta seg inn og drepe noen, er det straffri forberedelse til drap. Den grunnleggende norske avgjørelsen er Rt.1939s.890, som ble stadfestet i Rt.1991s.95. Det er handlingens forbryterske karakter som blir avgjørende.

I rettspraksis går særlig tre momenter igjen ved vurderingen av forsøkets nedre grense.⁶³ Det første er hvor nært i tid handlingen og fullbyrdelsen står fra hverandre. Det vil for det

⁶⁰ Eskeland side 214.

⁶¹ Strl. § 161.

⁶² NOU 1992:23 side 82 og Andenæs I side 348.

⁶³ Se f.eks. Rt.1995s.17 og Rt.1996s.766.

andre ha betydning hva som gjenstår og om en psykisk barriere må overskrides. Og til slutt handlingens karakter. Ofte vil det avgjørende være om den utførte handling utgjør en trussel mot det rettsgodet straffebudet skal beskytte.⁶⁴ Hvis forsøkets nedre grense ikke er overskredet, må det vurderes om handlingen omfattes av et forberedelsesdelikt.

5.1.3 Forholdet mellom forberedelse og forsøk

Siden forsøk på forbrytelser er straffbart etter strl. § 49, har lovgiver akseptert at det er legitimt og nødvendig å kriminalisere visse handlinger som skjer forut for selve fullbyrdelsen.⁶⁵ Motivene begrunner dette med at den forbryterske viljen har manifestert seg på en slik måte at ”der lader antage, at den besidder den til Forbrydelsens Udførelse fornødne Styrke og Bestemthed”.⁶⁶ Ved handlinger på forberedelsesstadiet kan avstanden være større til den fullbyrdede handlingen slik at disse ikke anses like straffverdige.⁶⁷

Det kan påpekes tre prinsipielle forskjeller mellom forsøk og forberedelse som ligger til grunn for hvorfor forberedelseshandlinger i utgangspunktet er straffrie.⁶⁸

For det første har den forbryterske viljen ikke manifestert seg så sterkt at det bør føre til straff. Samtidig er risikoen for samfunnsskade ofte mindre. Gjerningspersonen kan foreta forberedelser før den endelige beslutningen om lovbruddet blir tatt. Selv om han har bestemt seg, er sannsynligheten for at hemninger og motforestillinger spiller inn større enn ved forsøk. Et eksempel er den potensielle drapsmann som ombestemmer seg før han har lagt konkrete planer eller gått til innkjøp av våpen. Årsaken kan være at han ser mannen som familiefar og ikke bare den ufølsomme politikeren han ønsket livet av.

⁶⁴ Husabø side 310.

⁶⁵ Husabø side 369.

⁶⁶ S.K.M 1896 side 90.

⁶⁷ Ot.prp.nr.90 (2003.2004) side 104.

⁶⁸ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 104.

En annen forskjell er at forsøksansvaret krever at fullbyrdelsesforsettet har manifestert seg i ytre handlinger. Forberedelser kan være tanker i gjerningspersonens hode uten at omgivelsene har sett noe tegn på hva som foregår. Det er stor forskjell på det å tenke at en ønsker å skade noen og det å kjøpe et balltre og reise for å skade personen.

En tredje forskjell er at forberedelseshandlinger som manifesterer seg i det ytre kan være dagligdagse og uskyldige. Et innkjøp på et apotek kan være forberedelse til forgiftning, men mest sannsynlig forberedelse til lovlige aktivitet som smertelindring. Sammenhengen med en fremtidig straffbar handling foreligger bare på det subjektive plan. Først når gjerningspersonen har gjort noe mer, som å knuse sovetabletter og blande dem ut med fornærmedes vann, foreligger forsøk. Departementet la avgjørende vekt på at grensen mellom forberedelse og forsøk berodde på gjerningspersonens sinnelag og det var ikke tilstrekkelig til å kriminalisere alle forberedelseshandlinger.⁶⁹

5.2 Medvirkning

I planleggingen av straffbare handlinger kan flere personer delta slik at enkelte forberedelseshandlinger kan omfattes av medvirkningsansvaret. Her vil kun enkelte hovedtrekk ved medvirkningsansvaret bli behandlet for å belyse kontaktflatene til forberedelsesansvaret.⁷⁰

Gjeldende straffelov har ingen generell regel om medvirkning slik som i den nye straffeloven § 15. For å kunne straffes for medvirkning, må enten straffebudet ha et medvirkningstillegg eller selve medvirkningshandlingen dekkes av gjerningsbeskrivelsen. Uten medvirkningstillegg avhenger straffansvaret av hvor vidt gjerningsbeskrivelsen kan tolkes. Slike straffebud har ofte et snevert anvendelsesområde slik at det for denne oppgavens del ikke er interessant. For straffebud som har medvirkningstillegg må det avgjøres hvor langt dette rekker. Ofte vil forberedelseshandlinger i vid betydning omfattes.

⁶⁹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 104.

⁷⁰ Nærmere redegjørelse i Husabø del 1.

Norsk rett anser medvirkningsansvaret som et selvstendig straffansvar. Hovedsakelig kommer det av at medvirkeren kan opptre like straffverdig som hovedmannen. Norsk rett anser f.eks. det å skaffe to pistoler og ikke gjøre noe aktivt for å forebygge et drap like straffverdig som å drepe personen.⁷¹ Ansvaret øvre grense er felles for hovedmann og medvirker, for så lenge hovedmannen ikke har fullbyrdet handlingen, kan medvirkeren bare holdes ansvarlig for forsøk på medvirkning.

Selv om den straffbare handlingen blir fullbyrdet, er det ingen automatikk i at medvirkeren kan straffes for fullendt medvirkning. Andenæs mener det er et vilkår at "hans handling(...)medvirket i begivenhetsforløpet".⁷² Husabø presiserer at "medvirkinga må stå i eit medverkande årsaksforhold til hovudgjerninga".⁷³ Ved fysisk medvirkning må f.eks. rommet som ble stilt til disposisjon faktisk ha blitt brukt og ved psykisk medvirkning må hovedmannen ha blitt påvirket av medvirkerens oppfordring.

I motsetning til den øvre grensen for medvirkningsansvaret, trekkes den nedre grensen individuelt. Dette innebærer at det for medvirkerens ansvar ikke er noe vilkår at hovedmannen kan straffes for forsøk. Medvirkeren kan straffes selv om hovedmannen anses å være på det straffrie forberedelsesstadiet. Etter strl. § 140 er det å påvirke en annen til å utføre en straffbar handling kriminalisert. Det avgjørende for medvirkerens nedre grense blir om medvirkeren for sin egen del har gått langt nok i å utføre sitt eller sine bidrag til den straffbare handling.⁷⁴

⁷¹ Rt.2002s.1717.

⁷² Andenæs I side 327.

⁷³ Husabø side 312.

⁷⁴ Husabø side 312.

5.3 Forsøk på medvirkning og medvirkning til forsøk

Ved forsøk på medvirkning skilles det mellom fullendt og ufullendt forsøk. Ved fullendt medvirkningsforsøk har medvirkeren oppfylt sin del av den straffbare handling uten at fullbyrdelsen ennå har skjedd.⁷⁵ Medvirkeren har f.eks. skaffet fyrstikker og tennvæske, men hovedmannen har ikke tent på. Fullendt forsøk kan foreligge på alle tenkelige tidspunkt og ved alle typer straffebed. Ved at fullendte medvirkningsforsøk er straffbare uavhengig av hvor langt hovedmannen har kommet, vil en rekke typiske forberedelseshandlinger rammes. Ved f.eks. organisert narkotikavirksomhet kan bakmennene straffes etter strl. § 162. Her trekkes medvirkningstillegget langt slik at behovet for eget forberedelsessansvar blir mindre. I praksis er det vanskelig å føre bevis for at bakmannen faktisk har fullbyrdet sin handling og ikke skulle ha gjort noe mer.

Et ufullendt medvirkningsforsøk foreligger dersom medvirkeren ikke har gjort alt det han skulle ha gjort etter avtalen, det er noe som gjenstår. I slike tilfeller må det vurderes hvor nært det som medvirkeren har gjort står til det som for hans del ville ha utgjort fullendt medvirkningsforsøk.⁷⁶ Det ufullendte forsøk forekommer i to situasjoner.

Den første situasjonen oppstår når medvirkeren bare har utført en av flere medvirkningshandlinger. Medvirkeren har f.eks. avtalt finansieringen, men ennå ikke skaffet til veie pengene. I slike situasjoner vil handlingen som gjenstår trolig være så vesentlig at medvirkeren ikke har overtrådt forsøkets nedre grense.⁷⁷

Den andre situasjonen oppstår når medvirkeren ikke har fullført sitt bidrag til handlingen. Han har f.eks. startet med å gi hovedmannen informasjon, men blitt avbrutt slik at han ikke fikk fullført. Her kan det tenkes at forsøkets nedre grense er overskredet. Årsaken er at medvirkeren ikke selv tok avgjørelsen om å avbryte. Hans forbryterske forsett er til stede fullt ut. I slike situasjoner vil det være liten plass for et forberedelsessansvar, siden

⁷⁵ Husabø side 312.

⁷⁶ Husabø side 313.

⁷⁷ Husabø side 313.

medvirkningsansvaret vil overlape det.⁷⁸ Men hadde det blitt innført et allment forberedelsesansvar ville det ikke være nødvendig å trekke en klar grense, for da kunne gjerningspersonen blitt straffet på et tidligere stadium av medvirkningshandlingen.

6 Prinsipielle spørsmål – rettspolitiske dilemmaer

Ved at samfunnet endres og den materielle strafferetten til en viss grad blir pre-aktiv, stilles rettspleien overfor enkelte dilemmaer. Utfordringen ligger i å finne balansen mellom den enkeltes rettssikkerhet og forebyggelse av samfunnskadelige handlinger. Spørsmålene berører rettsprinsipper som både setter skranker og i tillegg fungerer som ideal ved utformingen av straffebud.⁷⁹ I dette kapitlet vil jeg behandle noen av dilemmaene som oppstår.

6.1 Grunnkrav til kriminalisering

Straff er ”et tilsiktet onde som griper dels sterkt inn i lovbrüterens frihet eller økonomi”. I en rettsstat er det derfor nødvendig å stille visse grunnleggende krav ved kriminalisering.⁸⁰ I dag er det grunnleggende formålet med straff å hindre uønsket atferd og å styre borgernes atferd i ønsket retning.⁸¹ Hva det bør legges vekt på, er et stadig tilbakevendende spørsmål.⁸²

Innenfor Grunnlovens og folkerettens grenser står lovgiver rettslig fritt til å kriminalisere en hvilken som helst handling. Hvilke som bør belegges med straff, beror i stor grad på en

⁷⁸ Husabø side 313.

⁷⁹ TfS nr.2 2003 side 218 og Haugland side 16.

⁸⁰ NOU 1983:57 side 52.

⁸¹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 82.

⁸² Se Andenæs II side 63, Husabø side 368 flg., Eskeland side 53, Slettan i JV 2002.

vurdering av reelle hensyn. Rettspolitiske dilemmaer oppstår fordi to innkommensurable størrelser veies opp mot hverandre, nemlig behovet for å etablere samfunnssikkerhet og individets rettssikkerhet.⁸³ Hvilke grunnkrav som stilles, avhenger blant annet av samfunnsutviklingen og den politiske sammensetning.

Andenæs stilte i sin tid opp tre vilkår for at det skulle være på sin plass å sette straff for en bestemt type handling. For det første måtte det være en atferd som var samfunnsmessig uønsket. Videre måtte straffebudet la seg håndheve uten å krenke andre og samfunnsmessige viktigere interesser. Og for det tredje måtte ikke straffebudets uønskede virkninger oppveie fordelene.⁸⁴ Husabø mener at en uønsket handlemåte ikke er nok, men at det må påvises et samfunnsmessig behov og at dette behovet må være tungt nok til å veie opp for de uheldige sidevirkningene en kriminalisering har.⁸⁵ Det kan hevdes at når en bestemt handlemåte er gjort kriminell er også forberedelse av dette en uønsket handlemåte. Men dette er ikke grunn god nok til å kriminalisere alle forberedelseshandlinger, fordi det per i dag ikke er aktuelt å straffe ethvert utslag av en forbrytersk tanke. Husabø legger videre vekt på at kriminalisering er en bruk av samfunnets ressurser slik at økonomiske hensyn bør tas i betraktning.

I dag er grunnkriteriet for å kriminalisere skadefølgeprinsippet:⁸⁶

”Kommissjonen har som utgangspunkt at det bør vises tilbakeholdenhet med bruk av straff (...)Først og fremst bør bare handlinger som medfører skade eller fare for skade straffesanksjoneres (skadefølgeprinsippet). Atferd bør ikke gjøres straffbar bare fordi et flertall misliker den (...) Skadefølgeprinsippet bygger på at individet i størst mulig grad bør

⁸³ Hustad side 20.

⁸⁴ Andenæs II side 64.

⁸⁵ Husabø side 368-369.

⁸⁶ Om ytterligere grunnkrav se Ot.prp.nr.90 (2003-2004) kapittel 7.

*kunne handle fritt, og at straff bare bør anvendes når tungtveiende grunner taler for det.”*⁸⁷

I tillegg oppstilles to tilleggsvilkår: for det første må straff bare brukes dersom andre reaksjoner og sanksjoner ikke finnes eller åpenbart ikke vil være tilstrekkelige og for det andre at straff bare bør brukes dersom nyttevirkningene er klart større enn skadevirkningene.⁸⁸

Kjernen i skadefølgeprinsippet er at individene i størst mulig grad bør kunne handle fritt og at straff bare skal brukes når tungtveiende hensyn taler for det. Selv om en handling kan medføre skade eller fare for skade skal ikke straff brukes, dersom andre tiltak kan gi like god eller bedre effekt. En konsekvens er at en psykisk innstilling, som ønske om å begå en straffbar handling, ikke alene kan danne grunnlag for straffansvar. Det bør kreves en ytre handling som viser at det foreligger et reelt ønske om å begå en straffbar handling.⁸⁹

Juridisk teori legger til grunn at den sentrale målsettingen med straffeloven er å verne materielle krenkelser av individuelle og materielle rettsgoder.⁹⁰ For å oppnå et tilstrekkelig effektivt vern, er det i mange tilfeller behov for å kriminalisere handlinger av forberedende karakter og som i realiteten kan innebære fare for materiell krenkelse. Dette kan gjøres enten ved hjelp av selvstendige fare- eller handlingsdelikt eller ved hjelp av formelle forberedelsesdelikt.

Ved kriminalisering av forberedelseshandlinger berøres ikke grunnkravene på samme måte. Ved ”nykriminalisering” er det spørsmål om hvilket rettsgode som skal vernes og med hvilken berettigelse man tilføyer den konkret lovbrøyer straff.⁹¹ Ved

⁸⁷ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 83.

⁸⁸ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 88.

⁸⁹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 89.

⁹⁰ Husabø side 315.

⁹¹ NOU 2004:4 side 81.

forberedelseshandlinger er rettsgodet allerede vernet slik at spørsmålet blir på hvilket tidspunkt i forkant av en forbrytelse straffansvaret bør inntre. I det følgende behandles noen av de prinsipper som bør tilgodeses når forberedelseshandlinger kriminaliseres.

6.2 Legalitetsprinsippet

Den pre-aktive utviklingen utfordrer legalitetsprinsippets krav til klar straffehjemmel. Legalitetsprinsippet følger både av Grunnloven og EMK. Grunnen til at forberedelsesdelikter utfordrer prinsippet er at straffebudene er vanskelige å utforme, handlingene ofte er dagligdagse, samt at straffverdigheten ofte beror på det subjektive.

6.2.1 Legalitetsprinsippets klarhetskrav⁹²

Legalitetsprinsippet følger av Grl § 96: "Ingen kan dømmes uten etter Lov." Prinsippet stiller både krav om hjemmel (formelt krav) og krav til hjemmelen (materielt krav). Legalitetsprinsippet får betydning både for lovgiver og domstol.

For domstolene innebærer prinsippet at de må holde seg innenfor straffelovgivningen på den måten at det må utøves varsomhet med å idømme straff på forhold som ligger utenfor det som følger av en naturlig språklig forståelse av straffebudet. Desto dårligere ordlyden passer, jo bedre støtte må følge av de øvrige rettskildedefaktorer. Det er vanlig å oppstille et krav om klar hjemmel for å idømme straff.⁹³ Domstolene bør være varsomme med å tøyne ordlyden til skade for tiltalte, men står friere når det skjer til gunst.

For lovgiver innebærer legalitetsprinsippet både at det må gis straffehjemmel i norsk lov, og at denne bør utformes så entydig som mulig. Ved å være klar gir den mest mulig

⁹² Begrepet "klarhetskrav" kan lett assosieres med klarhetskravet som ble utledet av Rt.1994s.610, men det er her tale om to ulike prinsipper. Det som behandles i det følgende, er hvor klart utformet et straffebud bør være slik at borgerne kan forutberegne sin rettsstilling.

⁹³ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 185.

veiledning til borgerne som skal etterleve den og til dommerne som skal dømme etter den.⁹⁴ Det er vanlig å fremheve at straffebud må utformes slik at de blir tilstrekkelig klare og presise.⁹⁵ Straffebudet bør ikke være for løst beskrevet som f.eks. bruk av rettslige standarder. Men prinsippet er ikke til hinder for at det anvendes vage og skjønnsmessige ord slik at det godtas en viss delegasjon til domstolene. Det er f.eks. tilfellet i strl. § 228 hvor det ikke er noen definisjon av ”vold” mens det er motsatt i strl. § 192 jf. § 206 hvor domstolene er bundet av samleiedefinisjonen.

Ved utformingen av straffebud har lovgiver valget mellom å utforme dem generelt (syntetisk lovgivningsmetode) eller konkret (kasuistisk lovgivningsmetode).⁹⁶ Metodene har både fordeler og ulemper. Ved syntetiske metode rammes et ubestemt antall av enkelttilfeller, mens ved den kasuistiske regner loven uttømmende opp de typer av overtredelsesmetoder som rammes. Ved den syntetiske metode unngås i større grad at straffverdige handlinger faller utenfor straffebudet, ordlyden blir mindre ordrik og lovteksten mer oversiktlig. Ulempen med metoden er at straffebudene kan bli så lite konkrete at de er vanskelige å forstå slik at forutberegeligheten blir liten. En annen ulempe er at handlinger det ikke var meningen å ramme omfattes av ordlyden. Hvordan straffebudet nærmere bør utformes kan også bero på formålet med bestemmelsen. Er f.eks. formålet å ramme all uanstendig atferd kan det utformes vidt, men er det å ramme den som reiser for å møte et barn, bør det utformes mer konkret.

Et krav om tilstrekkelig presisjon ved utformingen av straffebud følger også av EMDs praksis i tilknytning til EMK art 7 og art 10.⁹⁷ Klarhetskravet har ikke blitt tolket like strengt etter Grl. § 96 som etter EMK art.7, jf. mindretallet i Rt.2002s.1069.⁹⁸

⁹⁴ Husabø side 370.

⁹⁵ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 88 og 185.

⁹⁶ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 214.

⁹⁷ EMK gjelder som norsk lov, og skal ved motstrid gis forrang, jf. menneskerettsloven §§ 2 og 3.

⁹⁸ Flertallet behøvde ikke ta stilling.

Den første dommen EMD avsa om klarhetskravet etter EMK art.7 er Kokkinakis v. Greece.⁹⁹ Fra denne utledes både at det må vises varsomhet med å tolke straffebud utvidende, og at lovgiver skal prøve å unngå/reducere muligheten/nødvendigheten av utvidende tolkning ved å utforme straffebudene så klart at borgerne kan forutberegne sin rettsstilling, om nødvendig med domstolenes hjelp.¹⁰⁰

I Jorgic v. Germany ble uttalelsen fra Kokkinakis stadfestet.¹⁰¹ Spørsmålet for EMD var om den vide tolkningen av folkemordbestemmelsen var i strid med kravet om klar lovhjemmel. Om lovskravet uttalte EMD:

*”From these principles it follows that an offence must be clearly defined in the law. This requirement is satisfied where the individual can know from the wording of the relevant provision and, if need be, with assistance of the courts’ interpretation of it, what acts and omissions will make him criminally liable.”*¹⁰²

Lovskravet er tilfredsstilt når individene kan lese ut fra lovens ordlyd, eventuelt ved hjelp domstolens tolkning av loven, hvilke handlinger og unnlater som er straffebelagt. EMK art. 7 skal ikke forstås slik at den forhindrer gradvise avklaringer av hvordan straffebestemmelser er å forstå eller en gradvis rettsutvikling.¹⁰³ EMD oppstiller ikke krav om at borgerne skal kunne forutberegne sin rettsstilling med absolutt sikkerhet.¹⁰⁴ Menneskerettighetsdomstolen har uttrykt at uansett hvor presist utformet straffebudene er, vil det i ethvert rettssystem være et uunngåelig element av tolkningen av lovens begreper.

⁹⁹ Av 25.mai 1993, Application no. 14307/88.

¹⁰⁰ Haugland side 69.

¹⁰¹ Av 12. juli 2007, application no. 74613/01.

¹⁰² Avsnitt 100.

¹⁰³ TFS 2007 side 332.

¹⁰⁴ JV nr.3-4 2004 side 197.

Det vil alltid være behov for at domstolene utdypere uklare og tvilsomme spørsmål og at de tilpasser straffebudene til skiftende samfunnsforhold.¹⁰⁵

Legalitetsprinsippets klarhetskrav har hovedsakelig betydning i forhold til den objektive gjerningsbeskrivelsen. Et minstekrav er at straffebudet må ha en viss konkretisering av den straffbare handling.¹⁰⁶ Ved forberedelseshandlinger kan dette være vanskelig, fordi det kan være stort avvik mellom forberedelse og fullbyrdelse. Ikke minst gjør dette seg gjeldende når det blir tale om å kriminalisere handlinger som er mindre konkrete enn forsøkshandlinger og gjerne har preg av dagligdagse handlinger.

6.2.2 Utforming av forberedelsesdelikt

Utgangspunktet er at den naturlige forståelsen av ord og uttrykk i gjerningsbeskrivelsen legges til grunn.¹⁰⁷ Men pga. språkets mangler og behov for effektive og praktikable straffebud, må vage ord og uttrykk anvendes slik at flere situasjoner og typetilfeller enn antatt kan bli omfattet.¹⁰⁸ Skjønnsmessige ord brukes i lovteksten fordi språket kan være for unøyaktig til å presist angi den handlingen som skal rammes.¹⁰⁹ Dette gjør seg særlig gjeldende ved forberedelsesdelikt, siden disse tar sikte på å avverge farlige eller skadelige handlinger på et begynnende stadium. Mange handlinger kan tenkes å føre til farlige eller skadelige handlinger og som ut fra straffens formål burde være ulovlige. For at straffebudene skal være effektive, vil det være enklest å utforme straffebudet generelt slik at et vidt omfang av handlinger rammes. Men da kan gjerningsbeskrivelsens nærmere avgrensning bli overlatt til politiets håndhevningskjønn.¹¹⁰ Ved utformingen av forberedelsesdelikt må lovgiver foreta en avveining mellom hensynet til forutberegnelighet og handlingens straffverdighet.

¹⁰⁵ TFS 2001 side 62-63.

¹⁰⁶ Husabø side 370.

¹⁰⁷ Eckhoff side 39.

¹⁰⁸ Eckhoff side 54.

¹⁰⁹ JV nr.3-4 2004 side 197.

¹¹⁰ Haugland side 70.

Straffeloven § 352a kan brukes til illustrasjon. Etter ordlyden straffes den som bærer ”kniv eller et lignende skarpt redskap”. Gjenstandsbeskrivelsen er uklar og gir kun vage anvisninger på hva som omfattes.¹¹¹ Begrepet ”kniv” gir assosiasjoner om hva som rammes, men favner om alt fra smørekniver til samekniver. Videre er det krav om at redskapet skal være ”egnet til bruk ved legemskrenkelses”. Etter forarbeidene skal øks, sag og saks omfattes, selv om disse faller utenfor ordlyden.¹¹² Siden EMD har akseptert at domstolene til en viss grad kan avklare hvordan straffebud skal forstås vil ikke gjenstandsbeskrivelsen være i strid med klarhetskravet.¹¹³

Som eksempel på at handlingen er lite konkretisert, kan nevnes det opprinnelige forslaget om kriminalisering av terrorhandlinger. Hadde kriminaliseringen blitt knyttet til ”terrorisme” eller ”terrorist” uten noen nærmere definisjon, kunne resultatet blitt et uklart straffebud.¹¹⁴ F.eks. kunne den som spilte høy musikk for å terrorisere naboen bli ansett som terrorist. Straffeloven § 147a unngikk problemet ved at terrorhandlingen ble knyttet til overtredelse av allerede straffbare handlinger samtidig som handlingen må være begått med terrorforsett.¹¹⁵ Hva som menes med terrorforsett er nærmere definert i § 147a første ledd litra a-c. Riktignok kan det være uklart hva som ligger i ”å forstyrre alvorlig en funksjon av grunnleggende betydning i samfunnet”. Men begrepet blir mer presist når det sees i sammenheng med eksemplifiseringen av samfunnsinstitusjoner i den etterfølgende opprømsingen.

Ved seksualforbrytelser kan det være vanskelig å utforme en presis beskrivelse av det straffbare forhold. Av den grunn benyttes skjønnsmessige ord og uttrykk. I HR-2007-01539-A var spørsmålet om det å la et barn vaske en voksens kjønnsorgan under felles

¹¹¹ Haugland side 71.

¹¹² Ot.prp.nr.79 (1992-1993) side 37.

¹¹³ I samme retning Haugland på side 71.

¹¹⁴ Ot.prp.nr.61 (2001-2002) kapittel 7, særlig side 35.

¹¹⁵ Ot.prp.nr.61 (2001-2002) side 34-38.

bading var å anse som en ”seksuell handling” etter strl. § 200. Berøring av kjønnsorganer under felles bading vil kunne skje spontant eller ved uhell og anses innenfor det straffrie. Men gjentatt bading etter å ha erfart at dette har skjedd og uten å gjøre noe for å avverge det, mente Høyesterett var over grensen. Ved innføringen av strl. § 201a var utformingen av gjerningsbeskrivelsen et tema.¹¹⁶

6.2.3 Kriminalisering av dagligdagse handlinger

Handlinger som foretas i forkant av den handlingen som primært ønskes avverget, kan i det ytre være lovlige og dagligdagse aktiviteter som å møte barn, kjøpe fyrstikker, oppbevare våpen, inngå avtaler, observere et område, delta i en organisasjon osv. Når slike handlinger blir kriminalisert, blir det vanskelig for borgere å orientere seg om den nærmere grensen mellom det lovlige og det ulovlige.¹¹⁷

Det er viktig at straffebud utformes slik at de både blir tilstrekkelig klare og mulige å håndheve. Forberedelsesdelikt bør de lege ferenda utformes slik at de blir mest mulig målrettede og konkrete. Kriminaliseringen bør i størst mulig grad rette seg mot forberedende handlinger som i det ytre bærer bud om å være nettopp det.¹¹⁸

Forbundsdeliktene tilfredsstillende dette kravet. Slike avtaler vil sjelden forveksles med forberedelser til vanlige handlinger samtidig som det er rimelig klart for avtalepartene hva de har forpliktet seg til.

Selv om forberedelsesdeliktene utformes konkret, er det ikke mulig å tenke seg alle mulige handlinger som kan anses som forberedelse slik at enkelte handlinger vil forbli straffrie. Og utformes de for generelt vil som sagt trivielle handlinger kunne rammes.

Forberedelsesdeliktene burde i størst mulig grad gi uttrykk for det som er straffverdig og

¹¹⁶ Høringsnotat side 14 og nærmere i kapittel 7.

¹¹⁷ JV nr.3-4 2004 side 201.

¹¹⁸ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 105.

som myndighetene akter å forfølge.¹¹⁹ Sagt med Lilleholts ord: ”Skulle ein heller ikkje ta seg tid til å beskrive det ein ønskjer å regulere? Blir lovarbeidet for vanskeleg eller arbeidsamt, får vi heller godta at eitt og anna vi ikkje likar, ikkje kan straffast.”¹²⁰

Mot at dagligdagse handlinger belegges med straff, kan det innvendes at alle straffebud som følge av den ulovfestede rettsstridsreservasjonen kan tolkes innskrenkende. Men det beste er å utforme konkrete straffebud slik at det blir klart hvilke handlinger som er ulovlige.

6.2.4 Økt subjektivisering av straffansvaret

En måte å unngå problemet med at dagligdagse handlinger blir kriminalisert kan være å subjektivisere straffansvaret.¹²¹ Med dette menes at gjerningspersonens subjektive innstilling i form av forsett, hensikt eller motiv, får en mer dominerende rolle i kvalifiseringen av en forbrytelse.¹²² På denne måten blir fokus flyttet fra den ytre handlingen og til gjerningsmannens forsett.¹²³

Tradisjonelt har de subjektive straffbarhetsvilkårene hatt en subsidiær funksjon ved at en først spør etter personens forsett dersom de objektive vilkårene er oppfylt.

Gjerningspersonens sinnelag har tradisjonelt vært en sikkerhetsventil mot at kun den som er å bebreide for sin handling kan straffes og ikke som et sentralt element i vurderingen av om straffansvarets objektive grense er overtrådt.¹²⁴ Når strl. § 147a krever terrorforsett kreves et subjektivt overskudd, dvs. et subjektivt vilkår som kommer i tillegg til det ordinære kravet om at gjerningspersonen utførte primærforbrytelsen med forsett. Tilleggsforsettet knytter seg til gjerningspersonens bakenforliggende motiv med

¹¹⁹ Haugland på side 155.

¹²⁰ LoR 2001 side 2.

¹²¹ Haugland side 16.

¹²² NTfK 2004 side 184.

¹²³ Husabø side 376.

¹²⁴ Hustad side 27.

handlemåten.¹²⁵ Med andre ord blir det sentrale vurderingsgrunnlaget forskjøvet fra mer objektivt konstaterbare forhold til vurderinger av gjerningspersonens subjektive forhold alene.¹²⁶

Grunnen til at dette skaper vanskeligheter, er hovedsakelig at grensen mellom straffbar og straffri atferd i større grad beror på gjerningspersonens subjektive innstilling enn det som ellers er vanlig i norsk strafferett. Tradisjonelt blir gjerningspersonen straffet etter at tanken har manifestert seg i en konkret ytre handling eller følgene av denne, slik at vurderingen i stor grad blir om gjerningspersonen forsettelig har utført handlingen. Ved forberedelseshandlinger overtar forsettet langt på vei den ytre handlemåtenes rolle som utløsende faktor ved etterforskningen og domstolenes vurdering av straffansvaret.¹²⁷ Det betyr at gjerningspersonens motiv, hensikt, ønske eller vilje med handlingen får stor betydning for om handlingen er straffbar. Når strl. § 147a krever terrorforsett, er det gjerningspersonens forestilling om handlingens følger som gjør handlingen til en terrorhandling, og ikke utelukkende hans objektive handlingsmønster.¹²⁸ Med andre ord kan det sies at kravet til gjerningsbeskrivelsen lempes samtidig som kravet til forbryterens forsett skjerpes. Dette vil bl.a. utfordre uskyldpresumpsjonen og bevisbyrden som behandles i kapittel 6.3

Ved at straffansvaret blir subjektivisert, kan det gis inntrykk av at strafferetten er ute etter sinnelaget og ikke faren eller den ytre krenkelsen.¹²⁹ Dette kan gi uheldige signaler om strafferettens oppgave i samfunnet. Husabø mener at strafferettens primære oppgave bør være å reagere mot ytre sett uakseptable handlinger ikke å kontrollere borgernes handlingsmotivasjon.¹³⁰ Mot dette kan det innvendes at en av politiets oppgaver er å

¹²⁵ NTfK 2004 side 184-185.

¹²⁶ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 105.

¹²⁷ Husabø side 376.

¹²⁸ Hustad side 24.

¹²⁹ Nærmere om kriminalisering av ond hensikt i kapittel 7.4.5.

¹³⁰ Husabø side 376.

forebygge kriminalitet. Ved at enkelte forberedelseshandlinger belegges med straff, får politiet hjemmel til å gripe inn på et tidligere tidspunkt slik at den primære faren eller skaden blir avverget. Forberedelser til grove forbrytelser kan også anses som uakseptable handlinger slik at mothensynene ikke veier like tungt som ellers. Hadde forberedelser til forbrytelser vært straffrie, ville det innebåret at politiet måtte stå på sidelinjen og avvente situasjonen og vente på at faren eller skaden skulle inntre. Dette ville ikke harmonert med den allmenne rettsfølelsen. Hadde tanken alene vært straffbar, skulle det godt gjøres at politiet fikk kunnskap om denne før den manifesterer seg i en samtale eller handling slik at de sjelden ville hatt noen mulighet til å gripe inn på et så tidlig stadium. Frem til i dag er det bare forberedelse til de mest alvorlige forbrytelsene som er kriminalisert, slik at samfunnet er tjent med at politiet kan avverge farer. Det er ikke sinnelaget i seg selv som er kriminalisert, men faren for at det kan munne ut i en uønsket og straffbar handling.

6.3 Uskyldspresumpsjonen

Forberedelsesansvaret utfordrer videre uskyldspresumpsjonen. Uskyldspresumpsjonen følger av nasjonal rettstradisjon, EMK art 6.2 og SP art 15. I uskyldspresumpsjonen ligger blant annet at rimelig tvil skal komme tiltalte til gode og at gjerningspersonen skal regnes som uskyldig inntil det motsatte er bevist. Tradisjonelt har prinsippet blitt regnet som grunnleggende krav bak reglene om beviskrav og prosessuelle regler. Utformingen av de materielle straffereglene har i praksis mye å si for hvilke reelle muligheter det er til å føre bevis og motbevis.¹³¹

Ved forberedelseshandlinger er det grunn til å påpeke at desto mindre krav det stilles til ytre handling, dvs. jo mer saken står eller faller på bevisføringen for tiltaltes tanke og vilje, desto mer usikker vil bevisføringen vanligvis bli.¹³² Dette vil igjen kunne gjøre det vanskelig å føre bevis for egen uskyld og øke faren for uriktige domfellelser. Selv om påtalemyndigheten i utgangspunktet har bevisbyrden, vil den siktede ha egeninteresse i å

¹³¹ TfS nr.2 2003 side 221.

¹³² TfS nr.2 2003 side 221.

føre motbevis for sin uskyld.¹³³ Siden forberedelseshandlinger i stor grad beror på gjerningspersonens sinnelag, blir det vanskelig å føre slike motbevis. Spørsmålet blir hvordan siktede på en adekvat måte kan gjendrive påstander om straffbar atferd når han må forsvare det som ikke kan observeres og det av den grunn ikke er mulig å føre tradisjonelle bevismidler.¹³⁴ Problemene viser seg bl.a. hvis gjerningspersonen er tiltalt for forbund om drap etter § 233a og forsøk ikke har funnet sted. Siden straffansvaret i stor grad er subjektivisert, kan alle anses som potensielle drapsmenn dersom en person går oss i mot. Men det er forskjell på elevene som ønsker livet av læreren fordi hun gir for mye lekser og de elevene som planlegger drapet nærmere.

Vanskelighetene med å føre bevis for subjektivt overskudd, må sees i sammenheng med vanskelighetene med bevisføring for subjektive forhold generelt.¹³⁵ Ved de forsettelige forbrytelsene som f.eks. drap, foreligger sjelden direkte bevis for at gjerningspersonen utførte handlingen med vitende og vilje. Forsettet lar seg ofte utlede av handlingens karakter og omstendighetene rundt. Men gjerningspersonens subjektive motiv for en forberedelseshandling vil ikke så lett kunne utledes fra den ytre handlingen. Dette representerer et usikkerhetsmoment i forhold til riktigheten av den slutning som gjøres, ved at det ikke nødvendigvis er en sammenheng mellom den mentale forestillingen og de ytre observerbare forhold.¹³⁶ Har ikke domstolen en tilståelse eller andre direkte uttrykk for gjerningspersonens forsett å forholde seg til, blir oppgaven å trekke slutninger fra de ytre handlingene. Siden gjerningspersonen ved forberedelseshandlinger ofte ikke har gjort så mye kan slutningene bli veldig usikre.¹³⁷ Ikke minst gjør dette seg gjeldende dersom atferden som slutningen trekkes fra, ikke bærer preg av å være straffbar. Anskaffelse av bensin eller kart vil kunne være indisier på at flere personer har blitt enige om å begå en

¹³³ Haugland side 160.

¹³⁴ Hustad side 29.

¹³⁵ TfNK 2004 side 185.

¹³⁶ Hustad side 27.

¹³⁷ Husabø side 377.

terrorhandling,¹³⁸ men gjenspeiler de ytre trekkene ved handlingene en forbrytersk innstilling?¹³⁹ Det er i slike tilfeller nærliggende å benytte miljøet rundt personen som indisium på hvilket motiv han hadde. Dette innebærer en klar fare for å gjøre mistenkelige personer urett.

Når straffansvaret i stor grad er subjektivisert, vil bevisførselen bli vanskelig for alle parter. Påtalemyndighetene kan ha problemer med å bevise at tiltalte har overtrådt den objektive gjerningsbeskrivelsen, og den tiltalte med å føre motbevis for sin uskyld. Den vanskelige bevissituasjonen forplanter seg videre inn i domstolsapparatet. Dersom det foreligger få og svake bevis, vil domstolen få et spinkelt grunnlag for sin bevisvurdering. Siden grunnlaget for bevisføring om subjektive forhold ofte vil være mindre sikre enn bevisføring om ytre konstaterbare forhold, kan det medføre en økt risiko for uriktige domfellelser.¹⁴⁰ Til en viss grad reduseres risikoen av bevisreglene; for i den praktiske rettsanvendelsen må domstolen frifinne om de kommer til at det ikke er bevist ut over enhver rimelig tvil at gjerningspersonen har begått en straffbar handling.¹⁴¹ Men siden bevisføringen er usikker, kan også domstolene bli usikre på når kravet til bevisovervekt er oppfylt.¹⁴²

Uskyldspresumpsjonen vil også være truet hvor sanksjoneringen reelt skjer på grunnlag av mistanke.¹⁴³ F.eks. skal ikke personer bli pågrepet i forbindelse med knivforbudet i strl. § 352a bare fordi påtalemyndigheten vil sende et klart signal om at samfunnet ikke tolererer handlingen. Siden uskyldspresumpsjonen skal være en garanti mot at siktede ikke behandles som en skyldig før det foreligger en rettskraftig fellende dom, vil bruk av tvangsmidler på denne måten kunne være menneskerettsstridig. Men straffeprosessreglene er klare, slik at det er håndhevingspraksis som eventuelt bør endres.

¹³⁸ Ot.prp.nr.61 (2001-2002) side 42.

¹³⁹ Hustad side 27.

¹⁴⁰ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 103.

¹⁴¹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 105.

¹⁴² Husabø side 377.

¹⁴³ Haugland side 160.

6.4 Respekt for privatlivet

Forberedelsesansvaret kan også utfordre retten til privatlivets fred. Privatlivets fred er vernet etter EMK art. 8, som beskytter den enkelte mot uhjemlede inngrep i den private sfære. Siden straffeforfølgning ved forberedelseshandlinger kan være rettet mot handlinger som ikke ennå er begått, vil inngrep kunne skje på et tidlig tidspunkt og da ofte med en lavere inngrepsterskel.¹⁴⁴ Dette reiser både spørsmål om en potensiell fare legitimerer at lovlidige borgere underlegges kontroll og hvor lang samfunnet er villig til å gå med hensyn til felles trygghet.

Den private handlefriheten blir høyt verdsatt bl.a. fordi den gir rom for en variert og individuell utfoldelse av interesser, evner og anlegg.¹⁴⁵ Siden forberedelsesansvaret inntreffer på et tidlig stadium blir den private handlefriheten innskrenket, spesielt når det er dagligdagse handlinger som arbeid, innkjøp og samtaler som kriminaliseres. Hvor merkbar innskrenkelsen blir, beror på rettsområdet og hvilke type handling som rammes. Det kan skilles mellom handlinger som tilhører den private sfære, slik som tanker og utveksling av informasjon og de som ligger mer i periferien av det som anses viktig å ha handlefrihet til, som å inngå avtaler. Mer uvanlige eller spektakulære handlinger er vanligvis underlagt offentlig regulering, slik at tidlige inngrep ikke reiser så store spørsmål.

Når forberedelseshandlinger er kriminalisert, åpner straffeprosessloven for bruk av tvangsmidler. Hvilke tvangsmidler som kan benyttes beror på hvilken strafferamme forberedelsesdeliktet har. Beviskravet for å ta i bruk tvangsmidler er normalt lavere enn det som kreves for domfellelse. Ved tvangsmidler er det normalt tilstrekkelig med ”skjellig grunn til mistanke”,¹⁴⁶ som Høyesterett har tolket som en objektiv

¹⁴⁴ Haugland side 16.

¹⁴⁵ Husabø side 375.

¹⁴⁶ Se f.eks. straffeprosessloven §§ 157, 171, 184, 192,195, 200a, 202a, 202d, 208a, 216a og 216m.

sannsynlighetsovervekt.¹⁴⁷ Risikoen for at uskyldige utsettes for ransaking, varetektsfengsling, telefonavlytting o.l. blir vesentlig større enn risikoen for at uskyldige blir straffet. En ytterligere konsekvens er at politiet kan få tilgang til overskuddsinformasjon. Denne informasjonen kan ha liten interesse for etterforskningen, men den enkelte kan ha et sterkt behov for å holde dette for seg selv.¹⁴⁸

I hvilken grad privatlivet vil bli overvåket avhenger av flere faktorer.¹⁴⁹ En viktig faktor er hvilke ressurser overvåkningstjenesten har til disposisjon. Har ikke disse midler, vil ikke tvangsmidler bli benyttet. En annen faktor er utformingen av straffebudet. Faren for unødige inngrep blir større desto vagere dette er utformet, hovedsakelig fordi domstolene kan få vanskeligheter med å overprøve påtalemyndighetens ønsker og vurderinger. F.eks. har strl. § 104a blitt brukt som grunnlag for telefonavlytting selv om det ikke er avsagt en fellede dom etter denne.¹⁵⁰ En tredje faktor er hvilke vilkår som kreves for å ta i bruk de ulike typer tvangsmidler. De lege lata er det en kobling mellom straffebudets strafferamme og hvilke tvangsmidler som kan benyttes. F.eks. kan den som mistenkes for brudd på strl. § 147a utsettes for teknisk sporing etter strpl. § 202b, fordi strafferammen er 12 år mens den som mistenkes for grooming etter strl. § 201a, ikke kan det, for her er strafferammen fengsel inntil 1 år. Denne koblingen kan brytes ved å gi særskilte hjemler. I forarbeidene til strl. § 201a ble det vurdert hvorvidt politiet burde få hjemmel til å benytte utradisjonelle etterforskningsmetoder. Dette ble avslått, hovedsakelig fordi lovgiver trodde straffebudet kunne håndheves effektivt uten dette.¹⁵¹ Derimot vurderes det nå om strpl. § 216b burde utvides til å omfatte grooming-bestemmelsen.¹⁵²

¹⁴⁷ Se bl.a. Rt.1993s.1302, Rt.2005s.194 og Rt.2006s.582.

¹⁴⁸ TFS nr.2 2003 side 221 og 222.

¹⁴⁹ TFS nr.2 2003 side 222.

¹⁵⁰ Basert på søk på lovdata den 26.oktober 2007.

¹⁵¹ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 23.

¹⁵² Høringsnotat om sex-kjøp side 13.

Forberedelsesansvaret medfører at bruken av tvangsmidler fremflyttes til et tidligere tidspunkt. Fordelen er bl.a. at etterforskningen blir mer effektiv, slik at samfunnet i stor grad vernes mot farer. Ulempen er at dette kan gå ut over privatlivets fred.¹⁵³ Derimot begrenses bruk av tvangsmidler overfor lovlydige borgere i stor grad av kravet om ”skjellig grunn til mistanke”. Men helt vernet er borgerne ikke, for på mistankestadiet er ikke politiet alltid klar over hvem som er skyldig og uskyldig. Ved at flere forberedelseshandlinger blir kriminalisert utvides tvangsmidlenes anvendelsesområde. Og som nevnt kreves ikke like manifest objektivt grunnlag og dermed stilles ikke like sterke krav til mistanken. En mulighet for å unngå unødvendig overvåking kunne vært å heve beviskravet ved bruk av tvangsmidler på forberedelsesstadiet. Men dette kunne gjort håndhevelsen av straffebudene mindre effektive og regelverket uoversiktlig.

Et utvidet forberedelsesansvar reiser spørsmål om hvor langt samfunnet er villig til å gå for å verne den felles trygghet. En ting er hvor store inngrep som tillates etter EMK art. 8 annet ledd, en annen hva som støter an mot den allmenne rettsfølelsen. Ofte kan det ikke påvises en allmenn rettsfølelse, men på et område som berører den enkeltes privatliv, vil mange gjøre seg opp en mening om hva de personlig aksepterer. Etter de siste års terrorangrep, har muligens synet på hva som aksepteres av overvåking og inngrep i privatlivet forandret seg. De fleste aksepterer å bli overvåket på offentlig sted, samtidig som man daglig bevisst – og ubevisst - aksepterer enkelte former for overvåking. Man kjører gjennom bomring, bruker bankkort og mobil, drar identitetskort på jobb og alt sammen blir registrert og kan brukes som bevis i en senere straffesak. Selv om borgerne ikke ønsker innsyn og overvåking i dagliglivet, aksepteres det som et nødvendig onde for å oppnå et større gode – egen og de nærmestes sikkerhet. De som ikke har noe å skjule, godtar i stor grad en viss form for overvåking. Samtidig er veien til mistenkeliggjøring kort for de som ikke aksepterer dette. Det er en vesentlig forskjell på overvåking man har akseptert og et inngrep fra myndighetene som man ikke kan reservere seg mot. Ønsker man ikke å bli filmet ved uttak i minibank finnes det alternativer. Men vil man ikke bli overvåket når en møter venner på

¹⁵³ Husabø side 377.

kafé, er det lite som kan gjøres når en ikke vet at man er under oppsyn. Og er en klar over at man blir overvåket, vil overvåkingen ofte ha lite for seg.

De fleste er enige om at straffbare handlinger bør oppklares ikke minst de som blir utsatt for lovbrudd. Men samtidig må dette oppveies mot graden av integritetskrenkelse og rettssikkerhetsaspekter. Ved at dagligdagse handlinger kriminaliseres kan det medføre at uskyldige blir utsatt for tvangsmidler. I stor grad aksepterer den enkelte å bli utsatt for visse tvangsmidler i den utrekning andre uskyldige utsettes for det samme. I den forbindelse kan neves tilfeldige stikkprøver ved trafikkontroll, men også i forbindelse med knivforbudet. En artikkel fra Aftenposten bekrefter dette:

Tre kvelder på rad har politiet ransaket folk på kjøpesentre og T-banestasjoner i Groruddalen på jakt etter voldsmenn og illegale våpen. Politiavdelingsjef Tom Østreng trodde folk ville komme til å protestere da de ble stanset og ransaket på åpen gate, men der tok han feil. I stedet viste folk tegn på lettelse og glede. De takket oss og var glad til. Bare noen få protesterte, sier han.”¹⁵⁴

Etter mitt syn kan bruk av tvangsmidler aksepteres innenfor rimelighetens grenser. Hvordan denne grensen nærmere skal trekkes, er et vanskelig spørsmål, både lovteknisk og politisk. Det viktigste er at den alminnelige borger ikke blir utsatt for vilkårlig bruk av tvangsmidler. Dette ivaretas ved at domstolen i mange tilfeller tar avgjørelsen, samtidig som man har mulighet til å få overprøvd avgjørelsen. Men følelsen av å bli utsatt for urettmessige tvangsmidler avbøtes ikke med dette. Desto viktigere blir tiltro til politi og rettsvesen.

6.5 Bruk av tvangsmidler og domstolskontroll

Forberedelsesansvaret reiser også problemstillinger rundt prinsippet om maktfordeling, nærmere bestemt ved at det må skje en kontroll med den utøvende myndighet. Ved lave

¹⁵⁴ <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/oslo/article317374.ece>

inngrepsterskler og vide straffehjemler oppstår en fare for økt misbruk og tilfeldig forvaltning av de hjemler som er stilt til kontrollørens disposisjon.¹⁵⁵ Ikke minst gjør dette seg gjeldende siden få saker bringes inn for domstolene og få blir domfelt for rene forberedelseshandlinger.

Ut fra ønsket om mest mulig effektivitet i kampen mot kriminaliteten, fremstår en utvidet bruk av tvangsmidler som en klar positiv effekt av forberedelsesansvaret.¹⁵⁶ Så lenge politiet kan avdekke og tiltale gjerningspersoner allerede på forberedelsesstadiet, kan liv, eiendom og andre verdier bli spart.¹⁵⁷ Samtidig gjør prinsipielle mothensyn seg gjeldende.

Lovgiver overfører i stor grad mye av skjønnsutøvelsen rundt praktiseringen av forberedelsesdeliktet til den utøvende myndighet når de gir vide straffehjemler. På den måten kan handlingens straffverdighet vurderes i hvert tilfelle, samt at praktiseringen kan tilpasses politidistriktene. F.eks. kan det være grunn til å håndheve knivforbudet strengere i Oslo enn i Finnmark. Samtidig fraskriver lovgiver seg muligheten til å påvirke praktiseringen av forbudet. Domstolene utøver en viss kontroll med politiets håndhevelse av bestemmelsene, men det er betinget av at sakene kommer for retten. Slik sett blir domstolenes mulighet for etterfølgende kontroll begrenset.¹⁵⁸

Et sitat fra Lilleholt fremhever viktige prinsipper for håndhevelsen av forberedelsesdelikter:

*Det held ikkje med ei innvending om at reglane skal handhevast med forstand, og at berre dei straffverdige blir straffa. For det første synes oppfatninga av det forstandige å variere (...)*For det andre får vi somtid mistanke om at lovbrøt som det elles aldri vorte ha reagert

¹⁵⁵ Haugland side 17.

¹⁵⁶ I 2005 fikk straffeprosessloven et nytt kapittel 17b som gir hjemmel til å anvende tvangsmidler for å avverge alvorlig kriminalitet.

¹⁵⁷ Husabø side 374.

¹⁵⁸ Haugland side 162.

*mot, blir påtala der ein er ute etter nokon av helt andre grunnar. Og for det tredje høyrer det andre tider og andre samfunnsformer til med reglar som opnar for at noko skal straffast fordi påtalemakt og domstolar finn det straffverdig.”*¹⁵⁹

Ved at politiet har fått vidtgående straffeprosessuelle hjemler, øker faren for misbruk og tilfeldig forvaltningsutøvelse som kan være egnet til etnisk diskriminering eller på annen måte ødelegge det tillitsforhold politiet er avhengig av for å opprettholde sin og inngrepets legitimitet i samfunnet. Dette har bl.a. vist seg ved at muslimer blir ansett som terrorister og oftere blir utsatt for overvåking enn nordmenn.¹⁶⁰ Tiltak som kan brukes for å motvirke slik vilkårlighet kan være ordentlige rapporteringsordninger ved bruk av tvangsmidler samt at beslutningene arkiveres til bruk for etterfølgende kontroll.

Tvangsmidler bør ikke brukes som reaksjon på overtredelse av forberedelsesdelikter. Politiets oppgave er ikke å straffe, men å forebygge og etterforske kriminalitet. Når tvangsmidler brukes som straff, brytes Grunnloven § 96 som sier at bare domstolene kan ilegge straff. Siden forberedelseshandlinger i liten grad kommer inn for domstolene, er det i realiteten ingen nødvendige kontrollmekanismer. Tvangsmidlene har ulike formål, blant annet å sikre at saken kan gjennomføres og dommen fullbyrdes, sikre bevis til bruk for påtalemyndigheten eller domstolen, eller å hindre at den mistenkte begår nye lovovertridelser. Tvangsmidler skal ikke brukes som reaksjon eller avskrekkelse. I Rt.2001s.1604 uttalte Kjæremålsutvalget:

”Fengsling kan ikke brukes som ”lærepeng”, det vil si som en reaksjon som skal avholde domfelte fra nye straffbare forhold. Dette formål ivaretas ved den straff som eventuelt utmåles ved domfellelse.”

En tredje konsekvens er at overtredelser som det ellers aldri ville blitt reagert mot, blir påtalt når politiet er ute etter personer av andre grunner. Har politiet f.eks. mistanke om at

¹⁵⁹ LoR 2001 side 2.

¹⁶⁰ Haugland side 162.

en person har begått flere legemskrenkninger pågriper de ham dersom de ser ham bære kniv på offentlig sted. Dette har både fordeler og ulemper. Fordelen er at personen holdes unna gata for en periode og på den måten avverges nye straffbare forhold for en stund. Ulempen er at personen straffes for noe som han ellers ikke ville blitt straffet for. På denne måten blir bruk av tvangsmidler i en viss grad knyttet til person og ikke handling, noe som kan medføre uheldige resultater i det lange løp.

Et annet spørsmål er om det er legitimt at enkelte av forberedelsesdeliktene hovedsakelig får den funksjon å åpne for bruk av tvangsmidler på et tidlig stadium. Igjen kan nevnes at strl. § 104a har blitt brukt som grunnlag for varetekstfengsling uten at det har resultert i noen domfellelse.¹⁶¹ Lund-rapporten viste at bestemmelsen særlig har vært brukt som hjemmel av overvåkningspolitiet til å foreta telefonavlytting.¹⁶² I dag brukes den bl.a. som grunnlag for overvåkning av høyreekstremister, se f.eks. RG.1998s.220. En av årsakene kan være at beviskravet er ulikt for bruk av tvangsmidler og domfellelser.¹⁶³ Men det kan også ha noe med den vage gjerningsbeskrivelsen å gjøre, slik at det er vanskelig å bevise hva som har vært organisasjons formål. I den nevnte avgjørelsen ser det ut til at dette var hovedproblemet. Slik sett kan flere straffebud bli ineffektive og kun bli stående som tomme straffetrusler. Dette kan videre føre til at allmennprevensjonen svekkes. Siden straffebud bør beskrive en uønsket handling, bør en slik handling resultere i straff og ikke bare stå der for å være et rettsgrunnlag for etterforskningsskritt.¹⁶⁴

Et ytterligere spørsmål er hvem som skal kontrollere kontrollørene. I ordinære saker hvor etterforskningen ender med utferdigelse av tiltalebeslutning, har domstolene mulighet til å føre kontroll med politiets etterforskning og bruk av tvangsmidler. Blir saken henlagt eller påtalespørsmålet avgjort på andre måter, vil denne kontrollmekanismen falle bort. Dette medfører at den mistenktes rettssikkerhet settes på prøve. Dette reiser spørsmål om

¹⁶¹ Se f.eks Rt.2000s.707 og Rt.1997s.970.

¹⁶² Lund-rapporten side 83-84.

¹⁶³ Husabø side 330.

¹⁶⁴ TfS nr.2 2003 side 236-237.

maktfordeling og innbyrdes kontroll statsmaktene imellom. Problemstillingen settes særlig på spissen ved f.eks. terrorhandlinger hvor det åpnes for internasjonalt samarbeid. Disse problemstillingene er ikke særegne for forberedelsesdeliktene, og vil ikke bli nærmere behandlet.

7 Straffeloven § 201a – å møte et barn med forsett om å begå seksuelt overgrep

7.1 Innledning

Nye kommunikasjonsmidler som internett og mobiltelefon har gjort barn mer sårbare for overgrep. Internett har blitt et integrert kommunikasjonsverktøy i barn og unges liv slik at risikoen for overgrep fra fremmede blir større. SAFTs barneundersøkelse fra 2006 viser at 62% av barn i aldersgruppen 13-16 år bruker internett daglig.¹⁶⁵ 24% av dem som bruker internett har opplevd å få uønskede seksuelle kommentarer. Videre har 34% av dem som chatter blitt spurt om å møte personer de kun har blitt kjent med over internett mens 22% oppgir at de faktisk har møtt disse. Undersøkelsen bekrefter at barn er aktive brukere av internett og slik sett fremstår internett som en ny arena for overgripere.

England vedtok i 2005 en regel som gjør det straffbart å møte eller reise for å møte et barn som gjerningspersonen minst to ganger tidligere har hatt kontakt med dersom møtet finner sted for å begå seksuelle overgrep mot barnet. I 2006 startet en diskusjon om noe tilsvarende burde innføres i Norge og en lignende bestemmelse ble vedtatt i 2007. Straffebudet vil forhåpentligvis medføre at atferd i det fysiske og virtuelle rom blir mer likestilt og at barns sikkerhet kan ivaretas på en langt mer forsvarlig måte.¹⁶⁶

¹⁶⁵ SAFT - Safety, awareness, facts and tools. Et europeisk prosjekt som har til formål å fremme sikker bruk av internett blant barn og ungdom.

¹⁶⁶ Innst.O.nr.42 (2006-2007) side 4.

Staffeloven § 201a blir omtalt som grooming-bestemmelsen. Begrepet ”grooming” har ingen klar definisjon. Ordet er engelsk og betyr å forberede.¹⁶⁷ Strafferettslig brukes begrepet om det å oppbygge et tillitsforhold til barn, f.eks. ved kommunikasjon på chattekanaler, via e-post, mobiltelefon eller møte ansikt til ansikt. Slike overgripere blir ansett som farlige, fordi de bevisst går inn for å bygge opp tilliten til barnet som senere er tenkt brukt til egen fordel.

Grooming-prosessen behøver ikke etterlate spor av seksuelle tilnærmelser slik at barnet ikke gis forvarsel om hva overgriperen har i tankene. Skjulte motiver trenger ikke alltid å være tilfellet. F.eks. viser Rt.2001s.1354 at barn vet hva de holder på med og at chatten ofte er sexifisert. Rt.2003s.841 illustrerer at en ”frivillig” seksuell omgang kan lede til store psykiske skader i ettertid. Når barnet først har beveget seg ut på ukjente stier, kan det være vanskelig og umulig å komme ut av situasjonen igjen. I Rt.2007s.422 sendte en mann et stort antall tekstmeldinger til fornærmede og ringte henne flere ganger. I telefonsamtalene prøvde han å få til et møte. Møtet kom aldri i stand fordi fornærmede sluttet å besvare hans tilnærmelser og ved at politiet fikk kjennskap til saken. Det var ikke nok for domfelte at jenta sluttet og besvare hans meldinger og ikke ville møte ham, han var fremdeles like pågående slik at politiet måtte gripe inn. Dommen illustrerer også at grooming-bestemmelsen kan være et effektivt forebyggende virkemiddel. Førstvoterende uttalte:

”Selv om handlingen ikke kan karakteriseres som forsøk på overtredelse av straffelovens bestemmelse om seksuell omgang med barn under 14 år, jf. §195, må dette tas med som et skjerpene moment ved straffutmålingen.”

Sitatet viser at det er rom for en grooming-bestemmelse i norsk rett siden ikke alle forhold rammes av forsøksansvaret. Hadde handlingen blitt begått i dag, kunne mannen blitt straffet for forsøk på overtredelse av strl. § 201a.¹⁶⁸

¹⁶⁷http://www.ordnett.no/ordbok.html?search_mode=2&search_type=fulltext&search=groom&publications=5

¹⁶⁸ Se kapittel 7.4.4.1.1.4.

7.2 Avgrensing

Barn kan utsettes for seksuelle overgrep i forbindelse med bruk av internett på flere måter. De to vanligste er fysiske overgrep og distribusjon av bilder fra slike overgrep på nettet. I oppgaven vil bare førstnevnte bli behandlet. Det er også viktig at barn som har vært utsatt for seksuelle overgrep får god hjelp i ettertid, men dette vil ikke bli behandlet nærmere. Det samme gjelder ytterligere tiltak som kan iverksettes for å forebygge internettrelaterte overgrep mot barn og unge.¹⁶⁹ Samtidig som strl. § 201a trådte i kraft, ble strl. § 201 annet ledd presisert til å omfatte bruk av elektronisk kommunikasjon. I forbindelse med seksuelle overgrep på barn, begrenses oppgaven til strl. § 201a.

7.3 Engelsk rett

7.3.1 Det engelske straffedeliktet

Den relevante delen av det engelske straffebudet lyder:

(1) A person aged 18 or over (A) commits an offence if-

(a) having met or communicated with another person (B) on at least two earlier occasions, he-

(i) intentionally meets B, or

(ii) travels with the intention of meeting B in any part of the world,

(b) at the time, he intends to do anything to or in respect of B, during or after the meeting and in any part of the world, which if done will involve the commission by A of a relevant offence,

(c) B is under 16, and

(d) A does not reasonably believe that B is 16 or over.»¹⁷⁰

¹⁶⁹ Ytterligere tiltak fremgår av Arbeidsrapporten "Forebygging av internettrelaterte overgrep mot barn".

¹⁷⁰ Inntatt i Sexual Offences Act 2003 section 15.

7.3.2 Bestemmelsens bakgrunn

Bestemmelsen var foranlediget av flere konkrete saker hvor politiet ikke kunne trygge barnas sikkerhet. Til illustrasjon kan nevnes Green-saken¹⁷¹ og Lockley-saken¹⁷² fra 2000. I sistnevnte ble Scotland Yard tipset av politiet i California om at Lockley lette etter en 6 år gammel jente å ha sex med. Politiet arrangerte en operasjon, slik at gjerningspersonen trodde at han skulle møte en ni år gammel jente på et hotell i London. Derimot var det en politikvinne under cover som møtte og pågrep ham. Selv om politiet fant fire kondomer på ham ble tiltalen frafalt. Begrunnelsen var at straffbart forsøk ikke hadde funnet sted når et fiktivt barn var involvert.

7.3.3 Bestemmelsens innhold

Bestemmelsen inneholder tre objektive vilkår:¹⁷³

- 1) A er over 18 år
- 2) A har møtt eller kommunisert med B ved minst to tidligere anledninger
- 3) A møter eller reiser i den hensikt å møte B

Det er verken selve grooming-prosessen eller å chatte med mindreårige på internett som er kriminalisert. Det straffbare forhold inntreffer først når det minst to ganger har vært kommunikasjon mellom partene med mindre de har møtt hverandre ansikt til ansikt. Og er dette oppfylt kan gjerningspersonen straffes så fort han reiser for å møte barnet.

I tillegg har bestemmelsen to subjektive vilkår:

- 1) Hensikten med møtet eller reisen må være å begå nærmere angitte forbrytelser
- 2) A må ikke ha grunn til å tro at B er over 16 år

¹⁷¹ <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200203/cmselect/cmhaff/639/639ap08.htm#n21>

¹⁷² <http://www.childnet-int.org/downloads/online-grooming.pdf>

¹⁷³ Fritt oversatt.

Det er ikke noe krav for domfellelse at et planlagt overgrep finner sted. Det er først og fremst intensjonen om å begå seksualforbrytelser som rammes.

7.4 Norsk rett

7.4.1 Det norske straffedeliktet

Straffeloven § 201a lyder:

”Med bøter eller fengsel inntil 1 år straffes den som har avtalt et møte med et barn under 16 år, og som med forsett om å begå en handling som nevnt i §§ 195, 196 eller §200 annet ledd har kommet frem til møtestedet eller et sted hvor møtestedet kan iakttas.

Villfarelse om alder utelukker ikke straffeskyld, med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte.

Straff etter denne bestemmelsen kan falle bort dersom de som har avtalt å møtes, er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling.”

7.4.2 Bestemmelsens bakgrunn

Etter at den britiske straffebestemmelsen ble vedtatt, tok Barneombudet og Redd Barna initiativ til å innføre en tilsvarende bestemmelse i Norge. Lovgivningsprosessen startet med et nordisk seminar den 10.mars 2006,¹⁷⁴ og straffebudet trådte i kraft 13.april 2007.

Formålet med bestemmelsen er å gjøre det straffbart å bearbeide og manipulere barn med tanke på å begå overgrep mot barnet.

Norge følte seg i en viss grad forpliktet etter internasjonale konvensjoner til å beskytte barn mot seksuelle overgrep.¹⁷⁵ Et straffebud som gir strafferettslig beskyttelse mot seksuelle overgrep også før selve overgrepet begås, kan styrke barns rettigheter etter Barnekonvensjonen og bidra til å sikre de verdier som er nedfelt i EMK.

¹⁷⁴ Heretter benevnt grooming-seminaret.

¹⁷⁵ Innst.O.nr.42 (2006-2007) side 1.

7.4.3 Bestemmelsens anvendelsesområde

Dette er en relativt ny bestemmelse som går langt i å kriminalisere forberedelseshandlinger. Per 9. oktober 2007 hadde ikke politidistriktene hatt noen avgjørelser av påtalespørsmålet.¹⁷⁶ I mangel av rettspraksis, vil forarbeidene veie tungt. Forberedelseshandlinger ligger i straffansvarets periferi slik at legalitetsprinsippet tilsier at ordlyden ikke bør tøyes for langt til skade for siktede. Høyesterett har avsagt flere avgjørelser om seksuell omgang med mindreårige hvor kontakten oppsto via internett og i mangel av annen rettspraksis vil disse dommene bli brukt til illustrasjon.¹⁷⁷ Det følgende blir antagelser om hvordan straffebudet kan fungere i praksis.

Forberedelsesdeliktet forutsetter at politiet får kunnskap om et planlagt møte, oppsporer overgriperen og får han dømt. For å unngå at straffebudet blir stående som en tom straffetrussel, er det viktig at det blir håndhevet. Straffebudets effektivitet avhenger til en viss grad av oppdagelsesrisikoen. Forholdene er vanskelige å oppdage slik at mye avhenger av hva barna selv forteller. SAFT-undersøkelsen viser at 85% av barna som har hatt personlige møter aldri ville fortalt det til foreldrene sine om noe ubehagelig skulle skje.¹⁷⁸

Rt.2003s.128 illustrerer et typisk hendelsesforløp. Overgriper og fornærmede kom i kontakt med hverandre på en pratelinje på internett. Etter en stund avtalte de å møtes på et hotell i nærheten av jentas hjemsted. På hotellet hadde de to samleier. Om grooming-prosessen uttalte førstvoterende:

”Dette er et mønster som går igjen i flere straffesaker av lignende karakter, der voksne menn er kommet i kontakt med mindreårige piker med det formål å etablere et seksuelt

¹⁷⁶ Henvendt meg pr e-post av 24.september 2007 til samtlige politidistrikter. Av de 12 som svarte, hadde ingen hatt noen saker etter bestemmelsen.

¹⁷⁷ Se f.eks. Rt.2002s.844, Rt.2004s.278, Rt.2004s.1068 og Rt.2007s.422.

¹⁷⁸ Undersøkelsens ”bilde” nr.9.

forhold. Den anonyme kontakten via Internett synes velegnet for den som ønsker å skape en erotisk ladet forbindelse med ukjente mennesker. Neste skritt vil gjerne – som i denne og andre saker – være en mer personlig kontakt ved SMS-meldinger og mobiltelefonsamtaler, før det inngås avtale om å treffes. Fremgangsmåten vil fra den voksnes side ofte være et ledd i en gjennomtenkt strategi.”

7.4.4 Bestemmelsens innhold

Straffeloven §§ 195, 196 og 200 vil få anvendelse dersom handlingen retter seg mot selve den seksuelle akten og er først overtrådt ved denne eller ved forsøk på denne. Ved strl. § 201a inntre straffansvaret før den seksuelle kontakten har skjedd.

7.4.4.1 Den objektive gjerningsbeskrivelsen

Selv om straffebudet er begrunnet i den økte risikoen for overgrep som nye former for kommunikasjon har medført, er gjerningsbeskrivelsen teknologinøytral. Det er likegyldig hvilken måte overgriperen og barnet har kommet i kontakt. Men selve avtalen må gjelde et fysisk møte.¹⁷⁹ I forbundsdeliktene er straffebudet fullbyrdet når avtalen er inngått. Grooming-bestemmelsen krever i tillegg at gjerningspersonen har kommet frem til møtestedet.

7.4.4.1.1 Tidspunktet for straffansvarets inntreden

Siden § 201a inntre i tid før det alminnelige forsøksansvaret etter strl. §§ 195, 196 og 200 annet ledd, er spørsmålet når i en tenkt handlingsrekke ansvaret for forberedelsehandlingen oppstår. Departementet drøftet tre alternativer; kontaktetableringen, å reise for å møte barnet og å ta kontakt med barnet på møtestedet. Departementet kom til at straffansvaret ikke burde være betinget av at den voksne faktisk møter barnet, men samtidig at det ikke var nok at han reiser for å møte barnet. Først når

¹⁷⁹ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 30.

gjerningspersonen har kommet frem til møtestedet har han vist vilje til å gjennomføre møte med barnet, uavhengig av om barnet møter eller ei.¹⁸⁰ I det følgende behandles de tre alternativene nærmere og til slutt forsøksansvaret.

7.4.4.1.1.1 Kontaktetableringen

Det første tidspunktet straffansvaret kunne ha inntrådt på, er ved selve kontaktetableringen. Departementet la avgjørende vekt på at det å ta kontakt med mindreårige er en handling som i tid og karakter skiller seg vesentlig fra det å etablere en situasjon hvor et fysisk overgrep kan begås.¹⁸¹ Oppnås kontakten via internett, vil slibrig snakk rammes av § 201 annet ledd. Utover slike tilfeller vil faren for overgrep først vise seg dersom kontakten går over i et fysisk møte. Det kan også være aktverdige grunner til at kontakt etableres mellom ukjente.¹⁸² F.eks. kan partene spille onlinespill eller ha felles interesse for sport. Men bruker gjerningspersonen f.eks. sjakk til å avtale et møte med en 12-åring, rammes dette av bestemmelsen dersom dette brukes som lokkemiddel for uhederlige hensikter.

Riksadvokaten ville kriminalisere selve kontaktetableringen.¹⁸³ Han la avgjørende vekt på at faren oppstår allerede på det tidspunktet en voksen lykkes i å etablere kontakt med et ukjent barn med tanke på å begå et overgrep. Hvor langt frem det er til overgrepet, avhenger av mange ukjente faktorer som er vanskelige å kontrollere og kan til en viss grad være preget av tilfeldigheter. Departementet var enig, men mente at det straffverdige ikke er å ta kontakt med et ukjent barn, men å forsøke å få det med seg til et annet sted.¹⁸⁴

¹⁸⁰ Innst.O.nr.42 (2006-2007) side 2.

¹⁸¹ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 16.

¹⁸² Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 17.

¹⁸³ Høringsuttalelse av 20.10.2006.

¹⁸⁴ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 17.

Straffebudet får et vidt anvendelsesområde siden kontaktetableringen ikke er kriminalisert. Bestemmelsen er ikke begrenset til møte mellom personer som ikke har annen naturlig tilknytning til hverandre.¹⁸⁵ Riksadvokaten la derimot avgjørende vekt på at overgrep mot ”kjente” barn følger et mer ordinært mønster og eventuelt rammes av andre bestemmelser. De lege lata omfattes også tilfeller der overgriperen og barnet kjenner hverandre fra før, f.eks. som naboer eller fra søndagsskolen.¹⁸⁶

Ved chatting brukes ofte nickname, men dette er ikke straffverdig i seg selv. Når Lars på 39 kaller seg ”HornyPer19”, gir det assosiasjoner om hva han er ute etter. Dette er ikke mer straffverdig enn å ta kontakt med reell identitet og gi uttrykk for hva en vil. Nickname gjør det derimot mulig å være anonym frem til et fysisk møte. Nickname kan også være å foretrekke, siden det å opptre med fullt navn kan skade personvernet.¹⁸⁷

Hadde selve kontaktetableringen vært straffbar, kunne vanskelige jurisdiksjonsspørsmål blitt reist. Årsaken er at det er vanskelig å få tilgang til hvilke personer eller handlinger via internett som hadde hatt tilknytning til norske forhold.¹⁸⁸

7.4.4.1.1.2 Å reise for å møte barnet

Etter den britiske bestemmelsen inntreffer straffansvaret når gjerningspersonen reiser for å møte barnet. I Norge ble ikke dette ansett tilstrekkelig, men å reise for å møte barnet kan rammes av forsøksansvaret.¹⁸⁹ Det kan være stor forskjell i straffverdigheten ved å reise for å møte et barn og det å gi seg tilkjenne og ta kontakt med barnet på møtestedet.¹⁹⁰ På togreisen kan f.eks. gjerningspersonen innse hva som er i ferd med å skje slik at han ikke bør kunne straffes dersom han unnlater å reise til møtestedet.

¹⁸⁵ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 17.

¹⁸⁶ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 30.

¹⁸⁷ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 17.

¹⁸⁸ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 17.

¹⁸⁹ Se kapittel 7.4.4.1.1.4.

¹⁹⁰ Høringsnotat side 15.

7.4.4.1.1.3 Kommet frem til møtestedet eller et sted dette kan iakttas

Straffebudet er fullbyrdet når den voksne har kommet frem til møtestedet eller et sted dette kan iakttas. Med ”møtestedet” menes det avtalte stedet på det avtalte tidspunktet.¹⁹¹ På dette tidspunktet har gjerningspersonen vist vilje til å gjennomføre møtet med barnet selv om barnet ikke skulle møte.¹⁹² Politiet kan infiltrere situasjonen uten at barnets fremmøte blir avgjørende for gjerningspersonens straffbarhet. Det kan tenkes tilfeller hvor gjerningspersonen har kommet frem til møtestedet, men avventer med å ta kontakt. Han vil f.eks. se at barnet kommer alene før han gir seg tilkjenne. Uten et slikt alternativ kunne straffebudet blitt omgått. Derfor er handlingen fullbyrdet også når gjerningspersonen har plassert seg slik at han har oversikt over møtestedet. På den måten unngås spørsmål om straffri tilbaketreden.¹⁹³

I praksis vil som regel gjerningspersonen reise til et sted barnet oppholder seg. Det kan også være tilfeller hvor møtet skal finne sted hjemme hos gjerningspersonen, slik at det er barnet som skal reise. Etter forarbeidene anses da gjerningspersonen for å ha møtt frem hvis han er på det avtalte stedet på det avtalte tidspunkt.¹⁹⁴ For at straffansvar ikke skal oppstå, må den voksne aktive avlyse avtalen. Det er ikke nok å la være å lukke opp døren når barnet ringer på. I tilfeller hvor møtet skal finne sted utenfor den offentlige sfære vil dette også kunne vurderes som ordinært forsøk på seksuelle overgrep etter andre bestemmelser.¹⁹⁵

Ordlyden sier ikke at det avtalte møtestedet skal være stedet den seksuelle akten skal gjennomføres. F.eks. kan det av praktiske grunner være enklest å møtes i en park, for

¹⁹¹ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 30.

¹⁹² Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 17.

¹⁹³ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 18.

¹⁹⁴ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 30.

¹⁹⁵ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 18.

deretter å reise sammen til et sted utenfor den offentlige sfære, f.eks. til et forhåndsbestilt hotellrom. Ut fra lovteksten vil straffebudet være overtrådt når partene møtes på det avtalte møtestedet. Straffverdigheten beror ikke på om dette er utenfor hotellet, i lobbyen eller på hotellrommet. Når Rt.1898s.717 og Rt.1939s.890 straffer for forsøk den som lokker med seg barn ut fra den offentlige sfære, tilsier rettspraksis at strl. § 201a i tid bør inntre før dette tidspunkt. Gjerningspersonen har trolig bestemt seg for å gjennomføre handlingen når han reiser til hotellet og dermed oppstår faren når de møtes. Om han ombestemmer seg når han ser barnet, vil ofte avhenge av barnet, slik at straffansvaret ikke bør være betinget av barnets karakter. Og selv om han velger å avstå denne ene gangen, tilsier ikke det at det samme skjer med neste barn han (kanskje) møter.

7.4.4.1.1.4 Forsøk

Forberedelsesdeliktet gjør ikke unntak fra forsøksbestemmelsen slik at forsøk på § 201a er straffbart såfremt vilkårene i § 49 er oppfylt. Det innebærer at straffansvaret inntre når handlingen er ”tilsigtetes paabegyndt”, som f.eks ved kontaktetableringen eller reisen. For å kunne straffes for forsøk må gjerningspersonen ha fullbyrdesforsett. Ved grooming vil det si at gjerningspersonen har forsett om å møte opp til avtalt sted og tid for å treffe barnet og forsett om å begå en handling som nevnt i strl. §§ 195, 196 og 200 annet ledd.¹⁹⁶

Så lenge gjerningspersonen er på forsøksstadiet, kan straffansvaret bortfalle dersom han av egen fri vilje bestemmer seg for ikke å møte opp, jf. strl. § 50. Gjerningspersonen kan f.eks. ombestemme seg pga. moralske kvaler, praktiske hindre og faren for å bli oppdaget.¹⁹⁷ Men så fort han er kommet frem til møtestedet er straffebudet fullbyrdet og straffri tilbaketreden utelukket. Møter han opp og ombestemmer seg når han ser barnet, er handlingen allikevel straffbar. Men ombestemmer han seg før han har kommet frem til et sted møtestedet kan iakttas, f.eks. på parkeringsplassen bak parken, kan han straffritt tre tilbake.

¹⁹⁶ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 18.

¹⁹⁷ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 16.

Et annet spørsmål er om gjerningspersonen kan straffes for forsøk dersom han prøver å få til et møte uten å lykkes.¹⁹⁸ Barnet synes f.eks. det er gøy å chatte, men ønsker ikke å møte chattepartneren. Siden gjerningspersonen kan straffes for forsøk allerede ved kontaktetableringen, bør det gjelde også hvis barnet ikke vil møte ham. Gjerningspersonen har fullbyrdelsesforsett og han gjør det han kan for å få møtet gjennomført. Straffansvaret bør ikke være avhengig av om barnet går med på å møte gjerningspersonen eller ikke. Sier barnet nei, kan det gi gjerningspersonen et incitament til å gå videre til neste barn. Det er nettopp slike tilfeller barn bør vernes mot. Ofte er det på dette stadiet de skjønner hva som er i ferd med å skje og det vil kunne føles urimelig dersom gjerningspersonen går fri bare fordi barnet ikke møter. Hadde gjerningspersonen ringt på døren gjentatte ganger og prøvd å få barnet med ut, ville noen kunnet gripe inn. Likhets hensyn taler for at gjerningspersonen kan straffes når det samme skjer på internett. En annen ting er at slike forhold er vanskelig både å oppdage og bevise i ettertid.

7.4.4.1.2 Avtalt et møte

7.4.4.1.2.1 Krav til avtalen

Det fremgår av lovteksten at møtet skal være avtalt slik at den som uanmeldt møter opp utenfor skolen eller fritidsklubben ikke rammes.¹⁹⁹ Siden straffebudet er teknologinøytralt, kan straffansvar inntre dersom et tilfeldig møte i f.eks. en lekebutikk leder til at gjerningspersonen får med seg barnet til et annet sted. Det samme gjelder dersom det avtales et nytt møte eller utveksles f.eks. telefonnumre som senere leder til en avtale.²⁰⁰

Avtalebegrepet skal ikke tolkes snevert. Forarbeidene forutsetter at det ikke er nødvendig at det foreligger en eksplisitt avtale om å møtes.²⁰¹ Avtalen kan være uformell slik at det er

¹⁹⁸ Se f.eks. Rt.2007s.422.

¹⁹⁹ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 18.

²⁰⁰ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 30.

²⁰¹ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 30.

nok at det foreligger en forståelse om å prøve og møtes i et visst tidsrom.²⁰² Det avgjørende er om gjerningspersonen har hatt en begrunnet forventning om å treffe barnet på et bestemt sted innenfor et bestemt tidsrom.²⁰³ Avtalekravet anses oppfylt hvis den voksne har fått barnet til å oppgi hvor det skal befinne seg f.eks. fredag ettermiddag. Barnet behøver ikke å ha oppfattet avtalen som bindende for seg.²⁰⁴ Sentrale bevis om møtested vil være barnets vitneforklaring og det at gjerningspersonen faktisk befant seg der.

Normalt vil avtalen inngås av gjerningspersonen og barnet, men etter lovteksten er ikke dette et vilkår. Avtalen kan inngås gjennom tredjepersoner, f.eks. noen som barnet kjenner eller en fiktiv eller reell bekjent av tiltalte. Det er uten betydning hvem som har tatt initiativet til møtet, enten det er barnet, gjerningspersonen eller en tredjeperson.²⁰⁵ Det ble vurdert om det burde være et vilkår at møtet ble avtalt uten samtykke fra foreldrene.²⁰⁶ Dette ble ikke innført fordi det i mange tilfeller kan være urimelig at foreldre skal samtykke i hvem en 15-åring møter.²⁰⁷

7.4.4.1.2.2 Krav til forutgående kontakt?

Engelsk rett oppstiller krav om at den voksne ved minst to tidligere anledninger har hatt kontakt med barnet. Lovgrunnen var å avgrense mot personer som handler på impuls eller enkeltstående innfall.²⁰⁸ Lovgiver valgte en annen løsning ut ifra det syn at handlingens straffverdighet ikke er knyttet til hvor lenge den forutgående kontakten har pågått.²⁰⁹ Siden norsk rett stiller krav om avtale, forutsettes en forutgående kontakt, men det stilles verken

²⁰² Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 30.

²⁰³ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 30.

²⁰⁴ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 18.

²⁰⁵ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 30.

²⁰⁶ Høringsnotatet side 16.

²⁰⁷ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 15.

²⁰⁸ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 18

²⁰⁹ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 19.

kvantitative eller kvalitative krav til denne. Men dette vil være sentrale momenter i bevisvurderingen av tiltaltes forsett.²¹⁰

Bruk av kvantitative krav øker faren for uheldige omgåelser.²¹¹ Potensielle overgripere kan innrette seg etter straffebudet og forsøke å få til et møte med barnet allerede ved første kontakt og dersom det ikke lykkes, forsøke med et nytt barn. I Rt.2004s.28 avtalte gjerningspersonen å møte jenta samme dag som de var kommet i kontakt med hverandre på internett.

Uten kvantifisering av kontakt unngås problemet om hva som skal regnes som et kontaktilfelle.²¹² Hadde kontakten startet som felles chat og fortsatt via tekstemeldinger, kunne det oppstått spørsmål om dette hadde vært et sammenhengende kontaktilfelle eller om hver enkelt melding skulle vært ansett som et separat kontaktilfelle.

Det stilles heller ikke kvalitative krav til den forutgående kontakten. Dersom kommunikasjonen skulle vært av seksuell karakter, ville straffebudet anvendelsesområdet blitt begrenset. Det ville også blitt nødvendig å skaffe bevis for at den forutgående kontakten hadde vært av seksuell karakter. I noen tilfeller kan det være at den voksne opparbeider tillit hos barnet nettopp ved å avstå fra seksuelle temaer.²¹³

7.4.4.1.3 Fornærmedes alder

Et spørsmål er hvilken alder fornærmede skal være under for å vernes av straffebudet. I Norge er den seksuelle lavalder 16 år. Hadde grensen gått ved 18 år, kunne de mellom 16-18 år samtykket og da burde det ikke være straffbart for andre å avtale møter med dem med

²¹⁰ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 19.

²¹¹ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 19.

²¹² Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 19.

²¹³ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 20.

formål om seksuell omgang.²¹⁴ På den andre siden er straffeloven utformet slik at overgrep mot barn under 14 år gjennomgående er mer straffverdig. Barn i gruppen 14-16 år er ofte svært sårbare og det er ofte i denne aldersgruppen de begynner å eksperimentere med egen seksualitet. 15-åringene er ofte mer selvstendige og lettere å påvirke slik at de faktisk kan bli utsatt for kontakt over internett. Gjeldende rett beskytter barn under 16 år mot grooming.

7.4.4.2 Skyldkravet

7.4.4.2.1 Forsett i forhold til handlingen

Det alminnelige skyldkravet i straffeloven er forsett, jf. strl. § 40. Straffebudet gjør ikke unntak fra dette for selve grunnhandlingen, slik at gjerningspersonen forsettelig må avtale å møte et barn.

Et annet spørsmål er om det kreves hensikt eller om det er nok med vanlig forsett. Krav til en bestemt hensikt forstås normalt som et krav om et bestemt formål med handlingen, i dette tilfellet å ha seksuell omgang med barnet. Ved forsett kan selve formålet med møtet være et annet, men handlingen er likevel straffbar dersom gjerningspersonen holder det for overveiende sannsynlig at han vil komme til å ha seksuell kontakt med barnet.²¹⁵

Straffelovkommisjonen la til grunn at bruken av hensiktsforsett bør begrenses, men gjør unntak for forberedelseshandlinger.²¹⁶ Grunnen er at handlingene som foretas ikke i seg selv er straffverdige hvis de ikke foretas i en bestemt hensikt.²¹⁷ Lovgiver la ikke avgjørende vekt på dette, slik at det er nok med vanlig forsett med hensyn til overgrepet.

7.4.4.2.2 Handlingens subjektive overskudd

²¹⁴ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 20.

²¹⁵ Høringsnotatet side 18.

²¹⁶ NOU 2002:4 side 168.

²¹⁷ NOU 2002:4 side 175-176.

Straffeloven § 201a krever at gjerningspersonen på avtalt møtested til avtalt tidspunkt har forsett om å begå en handling som nevnt i strl. §§ 195, 196 eller 200 andre ledd. De to førstnevnte rammer seksuell omgang med henholdsvis barn under 14 og 16 år. Strl. § 200 andre ledd omhandler både seksuell handling med barn under 16 år og å forlede disse til å utvise seksuell atferd som nevnt i § 201. Gjerningspersonen kan straffes etter grooming-bestemmelsen dersom han forleder barnet til å eksponere seg selv, men ikke dersom han møter barnet for f.eks. å vise sin penis. Lovgrunnen er at barnets selveksponering anses som en direkte integritetskrenkelse og dette kan medføre en økt risiko for andre overgrep.²¹⁸

7.4.4.2.3 Uaktsomhet i forhold til barnets alder

Villfarelse om alder utelukker ikke straffeskyld, slik at forsettet må omfatte fornærmedes alder. Dette er vanskelig å bevise, ikke minst når kontakten har oppstått på internett og personene ikke har møtt hverandre. Overgriperen kan ikke være sikker på at barnet oppgir riktig alder og sender bilder av seg selv. Siden Høyesterett i Rt.2005s.833 kom til at objektive betingelser om alder er i strid med EMK art.6, følger det av bestemmelsen at straffeskyld kan utelukkes dersom villfarelsen om alder er aktsom.

Aktsomhetskrav i forhold til fornærmedes alder er strengt. En bedømmelse av aktsomhetskravet vil ofte preges av en betydelig aldersforskjell og av at det ikke foreligger noen spontan kontakt.²¹⁹ Det er ikke nok å spørre om alderen, gjerningspersonen må forsøke å sikre seg nødvendig informasjon ved å bringe på bane nærliggende temaer som skolegang, klassetrinn og fritidsaktiviteter, jf. LA-2006-59553.

²¹⁸ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 21.

²¹⁹ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 21.

7.4.4.3 Straffebortfall ved jevnbyrdighet

Formålet med bestemmelsen er å verne barn mot overgrep fra voksne. Det ville stride mot formålet dersom personer som er jevnbyrdige kunne straffes etter bestemmelsen. I tredje ledd er det inntatt en straffebortfallsbestemmelse ved jevnbyrdighet i alder og utvikling. Bestemmelsen er ikke et hinder for vanlige ungdomsforhold.

Et nærliggende spørsmål er om jevnbyrdighet er en straffritaksgrunn eller en straffebortfallsgrunn. Etter ordlyden er det opp til rettens skjønn om den tiltalte skal fritas for straff. Bestemmelsen svarer til reglen etter strl. §§195 fjerde ledd, 196 fjerde ledd og 200 fjerde ledd.²²⁰ I Rt.2005s.1651 avgjorde Høyesterett spørsmålet i forbindelse med strl. § 196 fjerde ledd. Førstvoterende presiserte at det må foreligge særlige forhold for at det skal bli idømt straff der de som hadde den seksuelle omgangen var omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling. Det kan legges til grunn at det samme gjelder i forhold til strl. § 201a.

7.4.4.4 Straffen

Straffen for overtredelse av grooming-bestemmelsen er bøter eller fengsel inntil 1 år. Den relativt lave straffen kan gi en uønsket signaleffekt om at alvorlighetsgraden i planlagte kriminelle handlinger mot barn ikke er så farlig. En ytterligere konsekvens er at politiet nedprioriterer etterforskning av slike saker. Dette kan imøtekommes med at dersom møtet resulterer i forsøk eller fullbyrdelse av overgrep vil andre straffebud med høyere strafferammer komme til anvendelse og at etterforskningen kan styres av instruks fra høyere påtalemyndighet.²²¹

²²⁰ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 22.

²²¹ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 22.

7.4.5 Kriminalisering av ond hensikt?

Før vedtakelsen av strl. § 201a, ble den kritisert for å i stor grad kriminalisere den onde hensikt.²²² Hovedårsaken er at norsk rett i stor grad kriminaliserer uønskede handlinger og ikke borgernes handlingsmotivasjon. Eller som Husabø sier: ”strafferetten går fra å være: ”(...)”krenkingsstrafferett” til ”sinnelagsstrafferett””.²²³ Det som skiller den normale og lovlige handling fra den straffbare blir gjerningspersonens subjektive forestilling.

Loggiver la til grunn at det ikke er den onde hensikt alene som kriminaliseres, men faren for overgrep mot barnet som skapes ved at gjerningspersonen har tatt skritt for å realisere sitt forsett.²²⁴ Skyldkravet og den objektive gjerningsbeskrivelsen skal ikke vurderes separat, da disse to i sammenheng skaper faren for overgrep.²²⁵ Det anses straffverdig når en voksen møter et barn som vedkommende har bestemt seg for å forгриpe seg på og det å reise for å møte barnet innebærer da en klar fare for overgrep.²²⁶

Det er ikke straffbart for voksne å kommunisere med barn, reise for å møte barn eller faktisk møte barn. Hadde så vært tilfelle, kunne f.eks. lærere blitt straffet dersom de tok kontakt med elevene via Classfronter eller barnevakter som henter barn etter skolen. Kritikken er riktig så lenge den retter seg mot handlinger som ikke er skadelige i seg selv. Men hvor mange foreldre vil akseptere at ukjente menn tilbyr seg å følge deres barn hjem fra skolen? Og det at en fremmed mann ringer på døren og spør etter deres datter, vil mange finne suspekt.²²⁷ Enkelte ville i slike tilfeller tatt kontakt med politiet. Hvorfor skal det være annerledes når det samme skjer i den virtuelle verden? Det er akkurat det samme som skjer bare at partene kommuniserer via tasting. Det er hensikten ved handlingen som blir avgjørende enten den skjer i virkeligheten eller cyberspace.

²²² Se f.eks. Husabøes innledning på grooming-seminaret og Hennums ytring i TfS 2006.

²²³ Husabø side 376.

²²⁴ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 11.

²²⁵ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 12.

²²⁶ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 12.

²²⁷ Grooming-seminaret side 12.

Hadde gjerningspersonen blitt straffet for den onde hensikten, ville han på en måte bli holdt ansvarlig for seksualovergrepet på forhånd.²²⁸ Ved forberedelsesdelikter kan gjerningspersonen strafforfølges før han har begått en kriminell handling. Han blir straffet som om han hadde gjort det, bare fordi han ønsket å gjøre det. Slik ville strafferetten i stor grad likestilt å tenke umoralsk med å handle umoralsk. I samme retning trekker det når de som har slike lyster, ikke lar tankene materialisere seg i fullførte handlinger. Da blir det lite igjen av muligheten til å tre tilbake dersom man kan straffes allerede ved å ha tenkt tanken. Ved at tanker kriminaliseres, kan samfunnet signalisere at det forhåndsdommer folk med spesielle interesser og at de straffes på forhånd slik at handlingene ikke blir satt ut i live. Dette kan føre til at ”forberedelsespersoner” og forbrytere blir likestilt, og dermed vil det ikke lønne seg å la være å realisere den onde hensikten. Ved forsøk kreves en tilsiktet handling mens ved forberedelse er det nok å tenke en ond tanke.

Denne kritikken kan tilbakevises ved at strafferetten i dag kriminaliserer visse former for onde hensikter. F.eks. kreves det for å bli straffet for tyveri at borttakelsen er foretatt i ”vinnings hensikt”, jf. strl. § 257. Det å berike seg selv eller andre på bekostning av rette eier er ikke en god hensikt. Et annet eksempel på at hensikten er avgjørende er å sende blomster til en politibetjent.²²⁹ Sendes buketten som en hilsen om at ”jeg vet hvor du bor” er handlingen straffbar, men sendes den som en hyggelig gest eller takk for hjelpen vil den være straffri.²³⁰ Handlingen er den samme, hensikten ulik. Lovgiver mente at en slik tilnærming ikke var helt ukjent i strafferette og henviste til den alminnelige forsøkslære og strl. § 161.²³¹ I slike tilfeller vil ofte den onde hensikten være kriminalisert i kombinasjon med handlinger som ikke er dagligdagse.²³² Tar gjerningspersonen bort en annens gjenstand uten vinnings hensikt, kan han straffes for ulovlig bruk i stedet for tyveri. Dette

²²⁸Grooming-seminaret side 7.

²²⁹ Straffeloven § 132a.

²³⁰ Grooming-seminaret side 12.

²³¹ Ot.prp.nr.18 (2006-2007) side 12.

²³² Grooming-seminaret side 18.

er ikke helt sammenlignbart. Det bør ikke anses som en normal handling å opparbeide et tillitsforhold til et barn som man ikke kjenner eller har behov for å bli kjent med. Det er akseptabelt at en fotballtrener opparbeider seg barnets tillit, men ikke når en fremmed i parken gjør det samme. De nevnte eksemplene kommer til uttrykk i straffelovgivningen, slik at gjerningspersonen selv velger å overtre disse. Siden grooming-bestemmelsen er trådt i kraft, får også potensielle overgripere mulighet til å forutberegne sin rettsstilling.

Riktignok er det ikke hensikten i seg selv som blir straffet – tankene må ha manifestert seg i en avtale. Det er når denne inngås at barnet utsettes for fare, slik at både motivasjonen og hva overgriperen faktisk gjør er viktig. Det å tillegge et hensiktskrav før man påfører straff vil være en innskrenking av det straffbare til den voksnes fordel.²³³

En eventuell straff behøver ikke komme helt uventet på gjerningspersonen. Normale borgere vil avstå fra seksuell kontakt med mindreårige og de som beveger seg utenfor det normale bør forstå at slike handlinger kan belegges med straff. Ikke minst gjør dette seg gjeldende når det er tale om å begå alvorlige integritetskrenkelser overfor mindreårige. Alle skal være kjent med at den seksuelle lavalder i Norge er 16 år. Allmennpreventive hensyn tilsier at straff kan ilegges på et tidlig stadium når noen ønsker å forgripe seg på barn.

Hadde selve intensjonen blitt kriminalisert ville det uansett vært stilt like strenge krav til domfellelse som ved faktiske handlinger. Verken gjerningspersonens tanker eller overveielser er gjenstand for direkte observasjon. Påtalemyndigheten ville fått vanskeligheter med å bevise overtredelsen dersom tanken ikke hadde manifestert seg på noen måte. Det ville hatt lite for seg å bare kriminalisere den onde hensikt. Skulle den onde hensikt ikke bli realisert, er det heller ingen grunn til å straffe den. Men samtidig er det viktig å erindre at det ikke er nødvendig at hensikten faktisk blir oppnådd ved fullbyrdelsen.

²³³ Grooming-seminaret side 13.

Forsett er generelt vanskelig å bevise slik at det trekkes objektive slutninger fra observerbare trekk ved handlingen. F.eks. vil forsettet lettere kunne bevises dersom gjerningspersonen har håndjern eller kondomer på seg. Andre bevis vil være den forutgående kommunikasjonen og hensikten med møtet. Selv om påtalemyndigheten har bevisbyrden, vil en tiltalt ønske å føre motbevis. Dette blir vanskelig dersom han har chattet med et barn på nettet og reist for å møte det. Hvordan skal han da føre motbevis for sine gode hensikter når det trekkes slutninger ut fra de objektive handlingene? Men her som ellers skal enhver rimelig og fornuftig tvil komme tiltalte til gode.

Er det en for rettoptimistisk holdning å tro at straffetrusselen faktisk vil forhindre at barn utsettes for seksuelle overgrep? Svaret avhenger av hvor effektivt straffebudet blir håndhevet. Det kan også virke som straffetrussel fratrar foreldrene noe av ansvaret. Alle har lært å holde deg unna ukjente menn fra de var små – foreldrene burde lære barna det samme om internett.

Siden straffetrussel rammer forberedelseshandlinger, kan det avverges at barn utsettes for seksuelle overgrep. Samtidig utsettes heller ikke politiet for etiske dilemmaer dersom de kan gripe inn ved første anledning. Ved at handlingen er kriminalisert vil ikke bare det aktuelle overgrep forhindres, men også fremtidige så lenge gjerningspersonen berøves friheten. Ikke minst gjør dette seg gjeldende dersom gjerningspersonen er en notorisk pedofil som mest sannsynlig vil forgripe seg på barn igjen.

8 Avsluttende bemerkninger

Endringer i samfunnet medfører at strafferetten må følge med i utviklingen for å gi en effektiv beskyttelse av samfunnets interesser. Det er ikke nok å holde den som har begått en straffbar handling ansvarlig i ettertid. Ved alvorlige forbrytelser er det viktigere å avverge at disse finner sted. Spesielt ved terrorhandlinger er det av vesentlig betydning å få

avverget handlingen fremfor å holde terroristene ansvarlige etterpå. Dette medfører at det gradvis skjer en forskyvning av de forskjellige stadiene i strafferettspleien.

De lege lata er de fleste forberedelseshandlinger straffrie. Lovgiver definerer gjennom kriminalisering hvilke handlinger som bør være straffbare og ved at stadig flere forberedelseshandlinger blir kriminalisert innebærer det en forskyvning av straffansvaret tidsmessig. Det er ved de mest alvorlige forbrytelsene den allmenne rettsfølelse krever at gjerningspersonen bør straffes. Lovgiver har samordnet straffens begrunnelse med borgernes rettssikkerhet og rettsfølelse ved de mest alvorlige forbrytelsene som er kriminalisert på forberedelsesstadiet. I hvert tilfelle har lovgiver forsøkt å finne balansen mellom behovet for offentlig trygghet og respekt for privatlivet. Men det kan synes noe tilfeldig hvilke forberedelseshandlinger som er kriminalisert.

Strafferettspleien fungerer på en annen og mer fremrykket måte på området for forberedelseshandlinger enn den tradisjonelle re-aktive strafferetten. Enkelte problemer oppstår fordi de tradisjonelle rettssikkerhetsprinsippene ikke endres tilsvarende. Ut fra hensynet til et tryggere samfunn er myndighetenes kontrollmuligheter blitt utvidet, men det skjer på bekostning av borgernes bevegelsesfrihet, handlefrihet og rettssikkerhet. Til slutt står man igjen med et spørsmål om tillit: samfunnet tillit til at dets borgere skikker seg vel og borgernes tillit til at myndighetene gir og forvalter et fornuftig og nødvendig regelverk.²³⁴

Et avsluttende spørsmål er om den pre-aktive tendensen er bra eller dårlig? Svaret kan ikke gis generelt og beror i stor grad på hvem man spør. I Storbritannia startet debatten om kriminalisering av grooming med å stille det retoriske spørsmålet: ”Skal en stoppe overgriperen før barnet er misbrukt og kanskje drept eller vente til etterpå?”²³⁵ Når spørsmålet stilles på denne måten vil det være vanskelig å stille seg kritisk til forberedelsesdelikter.

²³⁴ Haugland side 164.

²³⁵ ”Barn som møter overgriper på internett ”side 37.

Spørsmålet kan vinkles på en annen måte – hvor langt er det nødvendig å gå for å komme kriminaliteten til livs. Rettsapparatet har tradisjonelt blitt satt i gang etter at forbrytelsen har skjedd. Derimot viser kriminalstatistikken at dette ikke er særlig effektivt. F.eks. har antallet anmeldte seksuelle overgrep steget med 1413 fra 1993 til 2006.²³⁶ Dette viser at det ikke er tilstrekkelig å straffe først etter at handlingen er begått. For fornærmede og samfunnet er skaden allerede skjedd og vil f.eks. ved drap være ugjenopprettelig. Ved at forbrytelsen blir kriminalisert på et tidligere stadium, kan i hvert fall politiet gripe inn når de blir klar over forholdet og på den måten avverge at skaden skjer. Om forberedelsesdelikter er en riktig måte å møte problemet på, vil fremtiden vise.

²³⁶ http://www.ssb.no/emner/03/05/a_krim_tab/tab/tab-2007-02-21-01.html

9 Kilder

Lover

Lov av 17. mai 1814	Kongeriget Norges Grundlov (Grl)
Lov av 22. mai 1902 nr. 10	Almindelig borgerlig straffelov (strl.)
Lov av 22. mai 1981 nr. 25	Lov om rettergangsmåten i straffesaker (strpl.)
Lov av 4. august 1995 nr. 53	Lov om politi (politiloven)
Lov av 21. mai 1999 nr. 30	Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
Lov av 20. mai 2005 nr. 28	Lov om straff (ny straffelov)

Forarbeider

S.K.M 1896	Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. II Motiver. Udarbeidet af den ved kgl. Resolution av 14de November 1885 nedsatte Kommission. Kristiania 1896
NOU 1983:57	Straffelovgivningen under omforming, Straffelovkomisjonens delutredning I, av 4. november 1983
NOU 1992:23	Ny straffelov – alminnelige bestemmelser, Straffelovkomisjonens delutredning V, av 25. november 1991
NOU 2002:4	Ny Straffelov, Straffelovkomisjonens delutredning VII, av 4. mars 2002
NOU 2007:2	Lovtiltak mot datakriminalitet, delutredning II, av 12. februar 2007
Ot.prp.nr.79 (1992-1993)	Om lov om endringer i straffeloven, straffeprosessloven mv (overføring av påtale-kompetanse, deldom, knivforbud mm) av 30. april 1993

Ot.prp.nr.61 (2001-2002)	Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv (lovtiltak mot terrorisme – gjennomføring av FN-konvensjonen av 9.desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs Sikkerhetsråds resolusjon 1373 28. september 2001), av 12.april 2002
Ot.prp.nr.62 (2002-2003)	Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv, (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.), av 11. april 2003
Ot.prp.nr.90 (2003-2004)	Om lov om straff (straffeloven), av 2. juli 2004
Ot.prp.nr.18 (2006-2007)	Om lov om endring i straffeloven 1902 mv (straffebud om å møte et barn med forsett om å begå seksuelt overgrep mv), av 15. desember 2006
Innst.O.nr.118 (2002-2003)	Innstilling fra justiskomiteen om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerkriminalitet mv), av 5. juni 2003
Innst.O.nr.42 (2006-2007)	Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven 1902 mv (straffebud om å møte et barn med forsett om å begå seksuelt overgrep mv), av 13. februar 2007
Høringsnotat om grooming	Forslag om kriminalisering av visse forberedelseshandlinger til seksuelle overgrep mot mindreårige ("grooming"), av 29.juni 2006
Høringsnotat om sex-kjøp	Forslag om kriminalisering av sex-kjøp, av juni 2007
Høringsuttalelse om grooming	Høringsuttalelse fra riksadvokaten – Kriminalisering av visse forberedelseshandlinger til seksuelle overgrep mot mindreårige ("grooming"), av 20. oktober 2006
Mandat til Husabø	Brev fra Straffelovskommisjonen av 27. mai 1997

Rettspraksis

Høyesterett

Rt.1898s.717

Rt.1939s.890

Rt.1968s.486

Rt.1991s.95

Rt.1993s.1302

Rt.1994s.610

Rt.1995s.17

Rt.1995s.1738

Rt.1996s.766

Rt.1997s.970

Rt.2000s.707

Rt.2001s.1354

Rt.2001s.1604

Rt.2002s.844

Rt.2002s.1717

Rt.2002s.1069

Rt.2003s.128

Rt.2003s.841

Rt.2004s.28

Rt.2004s.278

Rt.2004s.1068

Rt.2005s.194

Rt.2005s.833

Rt.2005s.1651

Rt.2006s.582

Rt.2007s.422

HR-2007-01539-A

Lagmannsrett

RG.1998s.220

LA-2006-59553

Menneskerettighetsdomstolen

Kokkinakis v. Greece 25. mai 1998 Application no. 14307/88

Jorgic v. Germany 12.juli 2007 Application no. 74613/01

Litteratur

Andenæs I Andenæs, Johs. Alminnelig strafferett. 5. utgave v/ Matningsdal og Rieber-Mohn. Oslo, 2004

Andenæs II Andenæs, Johs. Straffen som problem. 1. utgave. Halden, 1994

Eckhoff Eckhoff, Torstein og Helgesen, Jan E. Rettskildelære. 5. utgave. Oslo, 2001

Eskeland Eskeland, Ståle. Strafferett. 2. utgave. Oslo, 2006

Hagerup Hagerup, Francis. Strafferettens alminnelige del. Kristiania, 1911

Haugland Haugland, Geir Sunde. Våpen- og knivforbudet. Bergen, 2004

Husabø Husabø, Erling Johannes. Straffansvarets periferi: medverking, forsøk, førebuing. Bergen, 1999

Hustad Hustad, Knut-Fredrik. Straffansvar for terrorisme. Oslo, 2007

Juridiske artikler

JV 2002 Slettan, Svein. Hva bør straffes? I: Jussens Venner. 2002, side 134-146

JV nr.3-4 2004 Strandbakken, Asbjørn. Grunnloven § 96. I: Jussens Venner. 2004, side 166-215

LoR 2001 Lilleholt, Kåre. Lov og straff. I: Lov og Rett. 2001, side 1-2

- NTfK 2004 Husabø, Erling Johannes. Strafferetten og kampen mot terrorismen. I: Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap. 2004, side 180-193
- TfR 2000 Høgberg, Alf Petter. Om reelle hensyn og deres betydning for grensen mellom straffbare og straffbare handlinger [SIC]. I: Tidsskrift for Rettsvitenskap. 2000, side 525-649
- TfS 2001 Emberland, Marius. Om internasjonale menneskerettigheter – Lovskravet i EMK art 7 – i lys av nyere EMD-praksis. I: Tidsskrift for Strafferett. 2001, side 55-68
- TfS nr.1 2003 Husabø, Erling Johannes. Pre-aktiv strafferett. I: Tidsskrift for Strafferett. 2003, side 97-106
- TfS nr.2 2003 Husabø, Erling Johannes. Verdival og lovtekniske utfordringer ved revisjon av straffelova kap. 8 og 9. I: Tidsskrift for Strafferett. 2003, side 217-238
- TfS 2006 Hennum, Ragnhild. Kriminalisering av onde hensikter? I: Tidsskrift for Strafferett. 2006, side 97-101
- TfS 2007 Johansen, Jon Petter Rui. Fra menneskerettighetsdomstolen – Art 7 (ingen straff uten lov). I: Tidsskrift for Strafferett. 2007, side 331-333

Elektroniske dokumenter

Forskningsgruppens side

http://www.jur.uib.no/ansatte/joreh/Temasider/Temaside_3.html [sitert 01.11.2007]

Artikkel om knivforbud

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/oslo/article317374.ece> [sitert 01.10.2007]

SAFTs Barneundersøkelse 2006

<http://www.saftonline.no/presse/2873/> [Sitert 01.11.2007]

Ordnett om ”grooming”

http://www.ordnett.no/ordbok.html?search_mode=2&search_type=fulltext&search=groom&publications=5 [sitert 01.11.2007]

Green-saken

<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200203/cmselect/cmhaff/639/639ap08.htm#n21> [Sitert 30.08.2007]

Lockley-saken

<http://www.childnet-int.org/downloads/online-grooming.pdf> [Sitert 30.08.2007]

Kriminalstatistikk 2006

http://www.ssb.no/emner/03/05/a_krim_tab/tab/tab-2007-02-21-01.html [sitert 25.09.2007]

Øvrige kilder

Barn som møter overgriper på internett. Astri Aas-Hansen (Redd Barna), 2004

Arbeidsrapport Forebygging av internetrelaterte overgrep mot barn.
Faremoutvalget. Oslo, 2007

Lundrapporten Rapport til Stortinget fra kommisjonen som ble nedsatt av
Stortinget for å granske påstander om ulovlig overvåking av
norske borgere (Lundrapporten), avgitt til Stortingets
presidentskap 28. mars 1996. Dokument nr. 15 (1995-1996)